

4537

491.99-8

S-45

901

491.99-8

49-95

no.

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՅ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

428
240-ՏԵ

Ա.ՌԱԶԻՆ ՏԱՐԻ

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

Ե Ի

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԳՄԱՆԵԻՆՈՐԵՆՆՐՈՐԻ ՏԻՊ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՐԶԱԳԻՐ ԱՅՐՈՒԲԵՆՈՎ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Արագատիպ ՄՆ. Մարտիրոսեանցի

Միքայելեան փողոց № 81.

1901

19999 -59
(1002 / 8992)

Գրքն է 35 կողմ.

Дозвол. ценз., Тифлисъ, 18 Января 1901 г.

Այս տպագրութեան ժամանակ «Մայրենի Լեզու»-ի առաջին տարուայ բովանդակութիւնը, չնչին բացառութեամբ, թողել ենք անփոփոխ, բայց նիւթերի դասաւորութիւնը փոփոխութեան ենք ենթարկել. «Գիրքը» բաժանել ենք երեք շրջանի: Բուն Այբբենարանը, փոքր ինչ կրճատած, կազմում է առաջին շրջանը: Երկրորդ շրջանը ընթերցանութեան առաջին դիրքն է Այբբենարանից յետոյ. այդ շրջանը բաղկացած է տասնեւվեց մանրաշրջանից: Ամեն մի մանրաշրջան տալիս է նախ մի խումբ բառերի, որոնք ծառայում են որպէս նիւթ գրուցատրութեան և հեշտ ընթերցանութեան համար. այդ բառախմբերին յաջորդում են վարժութիւններ գրաւոր աշխատութեանց համար. ապա բերում են առածներ, հանելուկներ, ասացուածներ և շուտասեկուկներ. վերջապէս գալիս են մի կամ մի քանի մանկական ոտանաւորներ և մի արձակ, բայց կարճ յօդուած նոյն բառախումբին վերաբերեալ. սրանով մանրաշրջանը վերջանում է: «Գրքիս» երրորդ և վերջին շրջանը բովանդակում է՝ նախ այն բոլոր բարոյակրթական առակները, որոնք սկզբումը բերանացի պիտի աւանդուին աշակերտներին և որոնցից պիտի առնուին օրինակելի բառերը տառագիրտութեան համար. երկրորդ—մի քանի ընդարձակ առակաձև յօդուածներ գրքի երկրորդ բաժանմունքից վերցրած. երրորդ—մի ընդարձակ հերիաթ՝ «Կիսլանջի պատմութիւնը», և վերջապէս—բաղմաթիւ մանկական ոտանաւորներ: Ամեն մի արձակ յօդուածից յետոյ գրուած է մի մանկական ոտանաւոր: Մենք խոստովանում ենք, որ մեր գրքի նիւթը չատ է մի տարուայ համար, մանաւանդ ներկայ հանդամանքներում. բայց մենք կարևոր չհամարեցինք կրճատումներ անել այդ կողմից, որովհետև շատից կարելի է քիչ բան քաղել, կարելի է

ընտրութիւնն անել տեղին ու ժամանակին համապատասխան, իսկ քիչից շատ բան ընտրել չի կարելի: Այն ուսուցիչները, որոնք ժամանակ քիչ ունին, կարող են բաւականա՛նալ գրքիս մի կամ միւս շրջանով, իսկ նորա, որոնք աւելի բարեյաջող պայմանների մէջ են, օգուտ կըքաղեն բոլոր շրջաններից:

Կարևոր ենք համարում շեշտել և մի հանգամանք. մեր առաջարկած եղանակով կարելի է սկսել դասաւանդութիւնը միմիայն այն ուսումնարաններում, ուր մայրենի լեզուի ուսումը նախորդում է միւս լեզուների ուսմանը. իսկ ուր աշակերտներն արդէն կարգում են որևէ լեզուով, այնտեղ ուղղակի պէտք է դիմել նպատակին, այսինքն շարժական կամ գրչազիր տառերի օգնութեամբ պէտք է ծանօթացնել հարկաւոր նշանադրերի հետ և ապա անմիջապէս անցնել կարդալուն:

Առաջ ենք բերում այստեղ մի դաս, որպէս նմուշ, ուսուցչին մեր եղանակի առանձնութիւններին ծանօթացնելու նպատակով:

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ—շուն:

1. Բարոյախօսական մասը՝

Ուսուցիչը պատմում եւ պատմել է տալիս «Ազահ շուն» վերնագրով բարոյախօսական առակը (երրորդ շրջանի առաջին յօդուածը):

2. Իրազննական մասը՝

Ջրուցատրական ձեւով եւ հարցմունքների միջնորդութեամբ ծանօթացնում է շանը—առարկային:

Ջրուցատրութեան արդիւնքը պէտք է մօտաւորապէս հետեւեալը լինի:

«Ջունն ապրում է տանը. նա ուտում է հաց և կաթը, բայց աւելի սիրում է միս. նա ընտանի մսակեր կենդանի է: Ջան մարմինը կազմուած է չորս մասից՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ոտներ: Ջան գլխի վրայ մենք տեսնում ենք՝ բերան, քիթ, աչքեր և ականջներ: Ջան գլուխը միացած է բնի հետ պարանոցով. նրա բունը կոտր է. բնի յետեր նա ունի երկար պոչ: Ջան ստորին մասերը կոչւում են ոտներ. նա ունի չորս ոտը. իւրաքանչիւր ոտը բաղկացած է երեք մասից՝

ազդը, որդ և թաթ. ամեն մի թաթի վրայ չորս-չորս մատներ ունի, որոնք զինուած են սուր-սուր եղունգներով—ճանկերով: Ոտներին նայելով՝ շունը չորքոտանի կենդանի է կոչւում: Իր սուր ժանիքներով շունը կծում է մարդկանց. դրա համար նրանից վախենում ենք: Ջունը իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ երկու ժանիք ունի:

3. Կարդալու վարժութիւն, որ ունի չորս ստորաստիճաններ.
ա. Վերլուծութիւն բառի.

Ուսուցիչը վերլուծում է առարկայի անունը—շուն:

«Մենք նախընթաց դասի մէջ զննեցինք շունը իրբն առարկայ, իսկ այժմ կը քննենք նրա անունը—շուն—իրբն բառ: Իրբն առարկայ զննելու միջոցին, մենք նայեցինք շան վրայ, մենք դիտեցինք նրան աչքերով. ուրեմն զննութիւնը կատարեցինք տեսանելիքի միջնորդութեամբ: Իսկ այժմ շունը չկայ այլևս, մենք կամենում ենք խօսել նրա անուն—շուն բառի վրայ: Արդեօք առարկայի անունը նոյնպէս կաբելի է զննել տեսողութեան միջնորդութեամբ:—Ոչ: Ուրեմն ինչպէս կամ ինչի միջնորդութեամբ զննենք շուն բառը:

—Այ ինչպէս: Երբ մենք զննեցինք շանը իրան, նա մեր աչքի առաջն էր, մենք նրան տեսնում էինք աչքով, իսկ այժմ շան հետ էլ մենք գործ չունինք. այժմ միայն պէտք է իմանանք, թէ ինչպէս է շինուած այդ առարկայի անունը՝ շուն բառը, իսկ այդ իմանալու համար պէտք է լաւ լսենք.—222 ու ուն (կրկնում է մի քանի անգամ). Դէհ, ականջներդ լաւ սրեցէք և ինչ որ կ'ասեմ, լաւ լսեցէք.—շ'շ'շ' (կպցնում է հնչիւնը միմեանց առանց ը տառի օգնութեան և արտասանում է նրան ատամների արանքից). բոլոր բառն ասացի. Պետրոս, ասա միեւնոյն հնչիւնը: Մարգիս, դու ասա: Արամ—դու... Ասացէք ամենքդ խմբովին. Այժմ լաւ լսեցէք. կարող եմ բաց բերանով և պարզ ու երկար ձայնով արտասանել այդ հնչիւնը: Փորձենք: (Փորձում է և փորձել է տալիս:) Ուրեմն շ խօլ ձայն է. նա դժուար է ասուում:

Լաւ լսեցէք այժմ.

շ ու ու ու ու: Այժմ բոլոր բառն ասացի:—Ոչ. կէսը, միայն երկու մասը, երկու հնչիւնը: Այժմ դու ասա, Հայկ. դու, Կարապետ. ամենքդ միասին ասացէք: Վարդան, ասա առաջին հնչիւնը. Արամ, ասա երկրորդը: Մկրտիչ, կրկնիր երկուսն էլ, ձգիր մինը միւսի յետևից, այժմ կարճ ասա: Լաւ, հիմա լսեցէք. դուք տեսնում էք, որ երկու հնչիւնը կարելի է ձգած ասել—222, ու ու ու և կարելի է կարճ ասել—շու:

—Այժմ դու, Յովհաննէս, ձգիր հնչիւնները միմեանց յետեից, ասանքանց կարճ, կպցրած:—Մինաս, ասանք միայն առաջին հնչիւնը: Մկրտիչ, դու երկրորդն ասանք: Յովակ, ասանք երկրորդը, յետոյ առաջինը. ձգիր. կպցրու: Ասացէք միասին երկրորդ հնչիւնը, ապա առաջինը. ձգեցէք, այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք (ուշ): Ի՞նչ է նշանակում ուշ: Այժմ լսեցէք նորից՝ շուշնն: Հիմա բոլոր բառը ձգեցի, թէ էլի բան մնաց:—Բոլորը:—Ուրեմն քանի ձայն կայ շուշն բառում: Ասանք, Արամ, առաջինը. դու, Կարապետ, երկրորդն ասանք, ձգիր, այժմ կպցրու. Մինաս, ասանք երրորդը, երկրորդը, առաջինը: Հայկ, ձգիր Մինասի ասած բոլոր հնչիւնները երկար. կրկնեցէք ամենքդ. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք, Գարեգին, — (ուշ): Ի՞նչ է նշանակում նուշ:

Զրուցատրութեան հետեւանքը լինում է այն, որ աշակերտները որոշում են եւ վերլուծում հնչիւնները շոռ, ոռ, անռ քառերում:

բ. Հնչիւնների համեմատութիւնը:

Այժմ քննենք ամեն մի հնչիւնը առանձին:

—Քանի հնչիւն կայ շուշն բառի մէջ: Ո՞րն է առաջինը, որն է երկրորդը, երրորդը.—Այդ հնչիւններից ո՞րն է աւելի պարզ ասում, իսկ ո՞րն է խուլ ասում:

—Լաւ. ուրեմն ու պարզ է ասում. նրան կարող ենք հեշտութիւնով ձգել—արտասանել, նա որոշ ձայն ունի. իսկ շ և ն խուլ ձայն են հանում: Նրանց հեշտութիւնով ձգել, պարզ ու բարձր արտասանել չենք կարող. նրանք դժուար են ասում, կ'ասես թէ խեղդում են ատամներից արանքում:

Ուրեմն այդ հնչիւններից մէկին մենք կ'անուանենք լաւ ձայն ունեցող—*ձայնաւոր*, իսկ միւսներին կ'անուանենք վատ ձայն ունեցող—*բաղաձայն*:—Ո՞րին կ'անուանենք ձայնաւոր հնչիւն, Գարեգին. իսկ ո՞րնց ենք ասում բաղաձայն հնչիւններ, Հայկ:—Ասացէք ամենքդ ձայնաւոր հնչիւնը. այժմ առաջին բաղաձայն հնչիւնը.—այժմ վերջինը. (Ուսուցիչը պէտք է աշխատէ, որ շ և ն հնչիւնները արտասանելիս, ը ձայնը չ'կպցնեն նրանցից, այլ արտասանեն ատամների մէջ. ն հնչիւնը պէտք է արտասանել երկու ը-ի մէջ, միայն առանց ը-երի ձայնը զգալի կացուցանելու. միւսները պէտք է իմանալ և միւս բաղաձայնների մասին այսուհետեւ):

գ. Ծանօթ հնչիւնը անծանօթ քառերի մէջ.

«Այժմ լսեցէք, տղայք, թէ ինչ բառ կ'ասեմ ձեզ.—*ճուկ*: Ի՞նչ բառ ասացի, Կարապետ: Կրկնիր, Մկրտիչ...—մտածեցէք այժմ, թէ այս բառի մէջ չկայ արդեօք ձեզ ծանօթ հնչիւններից. ո՞րն է, Յովհաննէս: Իսկ Կուշտ բառի մէջ ինչ ծանօթ հնչիւն կայ: Ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ էշ բառի մէջ. իսկ տոշն, սան, նոր բառերում:

—Ո՞վ կարող է իրանից այնպիսի բառ ասել, որի մէջ լինի ու հնչիւնը: Ասանք, Հայկ. դու ասանք մի ուրիշը, Գարեգին: Մտածեցէք այնպիսի բառ, որի մէջ լինի շ հնչիւնը... Այժմ այնպիսի բառ գտէք, որի մէջ լինի ն հնչիւնը...

Լաւ, հիմա կրկնենք բոլորը. քանի հնչիւն գիտենք մենք. ինչպէս անուանեցինք ու հնչիւնը. ինչպէս ենք անուանում շ, ն. ինչի ենք այդպէս անուանում: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք շ եւ ու, իսկ եթէ կպցնենք: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք ն ու շ. իսկ երբ կպցնենք. ինչ է նշանակում նուշ: Քանի բառ կարող ենք կազմել շ, ու, ն հնչիւններից (երեք—ուշ, շուն, նուշ—ուշ ու նուշ):

դ. Գրելու վարժութիւն.

Աշակերտները գրում են այն վարժութիւնները և ապա, աստիճան առ աստիճան, նաեւ այն բառերը, որոնք առաջ են բերուած «գրչագիր» մասի մէջ իւրաքանչիւր բառի համար:

Միւսնոյն բարոյախօսական առակից վերցրած երկրորդ և երրորդ բառը՝ «միւս» և «ջուր» պէտք է վերլուծել նոյն ձևով, ինչպէս «շուն», բայց աւելի համառօտ ու ամփոփ, որովհետեւ վերլուծութեան զարգացումը առաջին դասից արդէն յայտնի է մանուկներին:

ՄԱՅՐՈՆԻ ԼԵՂՈՒ Ա. Տ.

ԱՌԱՋԻՆ ԶԲԱՆԵՐ

I.

շուՆ—ու, շ, ն.

ու, ուշ, ուն, նու, նուշ, շուն.
ուշ ու նուշ. շուն ու նուշ.

միս—ի, ս, մ.

իմ, մի, մին, ուս, սուս, շիշ.
շուն ու միս. միս ու շուն.

ԶՈՒՐ—ջ, ր.

ուշ, ուս, ուր, իր, իմ, սուր, մուր, շիշ. ունիմ,
ունիս, ունի. շուն ունիմ. միս ունիս. նուշ ունի:

II

շՈՒՆՐ—ւ.

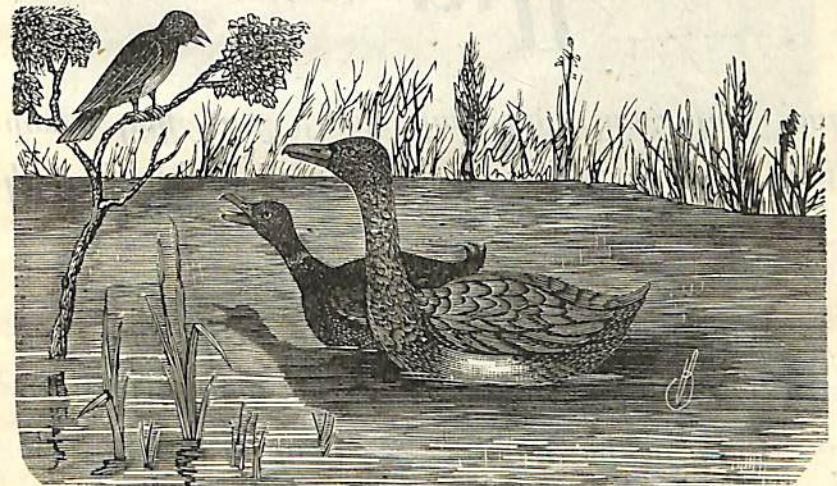
ըն, նը, ըշ, շը, ըմ, մը, ըս, սը, ըջ, ջը, ըր, ըւ.
շունը, միսը, ջուրը, նուշը, սուրը, մուրը, շիշը.

ԷՂ—է.

էշ, էս, էն, էր, էջ, ուշ, ուս, ուր, սուս,
նուշ, շուն, շէն, մէջ, սէր, սուր, իր, մին.

ճուն. նուշ. Միս. Սուր. Զուր. էշ. էմին.

III

սԱՊ—ա, գ.

սա, նա, շար, սար, գամ, գաս, մաս, սուր,
մուր, մուգ, միս, գիր, գին, աջ, էջ, գինի, գարի,
անուն, անուշ, աշուն, շուշան. Սարգիս, Գուշան.

բաղ—բ, Գ.

բան, բազ, գաջ, դաս, սա, սար, սագ, բու,
բուն, դու, դուր, գիր, կար, մուր, սուր, ջուր:

լիճ—լ, ճ.

սա, սար, սալ, լալ, լար, բալ, շալ, կալ, ճար,
ճաշ, ճանճ, սուրճ, մուրճ, ճըրագ, ճիճու, Լուսիկ.

Գու բաղ ունիս:

Նա ունի սագ:

Գու ունիս բաղ:

Նա սագ ունի:

Բաղ ունիս դու:

Սագ ունի նա:

ա, ու, ի, է, ը, շ, ն, ս, մ, ր, ջ, գ, բ, դ, լ, ճ.

Ա, Ի, է, Ը, Չ, Ն, Ս, Մ, Բ, Ջ, Գ, Բ, Դ, Լ, Ճ.

հալ—հ, ւ, չ, Ի.

հա, ահ, բահ, շահ, մահ, զահ, ջահ, հուր, նա, նաւ,
դու, դա, դաւ, բան, բաւ, հալաւ, ասաւ, հասաւ.

ճագ—ձ, շ.

ձի, ձու, ձիգ, ինձ, հունձ, գունդ, գանձ, սանձ,
ձագար, ճագար, ձաւար, Չուիկ, Բնձակ.

ցին—ց, Յ.

հա, հաւ, ցաւ, նաւ, հաց, հունց. ցին—ուրուր.
Գընացի, գընացիր, գընաց: Մընացի, մընացիր,
մընաց: Ասացի, ասացիր, ասաց:

V

մուկ—կ, Կ.

էս, կէս, կալ, գալ, կիր, գիր, կար, գար, արջ,
կարճ, մէկ, մէգ, գարի, կարիճ, կացին, Կարին.

կա-տու —տ, Տ.

կուտ, տուտ, սուտ, շուտ, ճուտ, մատ.
լիճ, ջիլ, ճիտ, տանձ, գանձ, սանձ, ցանկ.
կարագ, կարաս, կաւիճ, Տաճատ, Դատ.

մարտ, մարդ, տար, դար, տատ, դատ.
տաշտ, դաշտ, տուր, դուր, տաս, դաս.

Կուտ	Նա-ւակ	Բա-ւա-կան
Նուշ	Ճա-կատ	Բա-նա-կան
Շուն	Դա-նակ	Յա-ւա-գար
Տուն	Դա-րուն	Իս-կու-հի
Նաւ	Ա-նուշ	Ըն-տա-նի
Կաւ	Շու-շան	Սա-նա-սար
Կէս	Մի-նաս.	Ա-րա-րատ
Տիկ	Ջա-նիկ	Բա-գա-րատ
Ճաշ	Սա-հակ	Դան-ձա-նակ
Մատ	Հու-սիկ	Դա-տաս-տան
Սան	Սար-գիս	Համ-բար-ձում
Դաս	Բամ-բակ	Ա-նու-շա-ւան

կաղ-նի—ղ, Ղ.

աղ, աղուն, կաղ, կաղին, մաղ, մաղիկ, ուղի,
-ուղիղ, ջաղաց, ճակատ, ձանիկ, Ղուկաս.

ծառ—ծ, ու, Ծ, Ռ.

ծալ, ծամ, ծիտ, ծիծ, ծիր, ձագ, ծակ, ուր,
ուռ, սար, սառ, դար, դառ, կար, գառ, ծիրան,
ծիծառ, ծարաւ, Ծատուր, Ռուբէն, Ռուս.

եղէգ—ե, Ե.

ես, եմ, եկ, երգ, եկաւ, երկիր, երկար, Եւա, Եսաւ.

էս, ես, էն, են, էգ, եկ, էջ, էջ-մի-ա-ծին.

մէջ, մէկ, մէգ, շէկ, կէս, գէտ, կէտ, սէր, տէր.
կեր, սեր, հեր, բեր, նեա, նեղ, մեղ, մեծ, ծեծ.

Գրում եմ, կարդում ես, կարում է:

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է:

Իսահակը կարդում է դասը:

Անուշը կարում է հալաւ:

Նունուշը գնում է տուն:

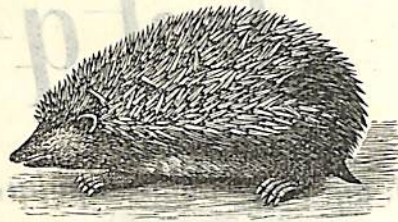
Մինասը գալիս է ուսումնարան:

Ղուկասը ջրում է արտը:

Ծատուրը սրբում է բագը:

Եսաւը ճաշ է ուտում:

Ջաւահիրը կար է անում:

ոզնի—ո, ո, դ, ջ.

ոտ, որ, ող, որս, ոգի, ոսկի, ոստիկ, Ոսկան.

զաւակ, ընկուզ, ընկեր, ընտիր, աւագ, ազատ.
զազան, զատիկ, ազգական, զաւազան, Զարեհ.

օճ—օ, օ.

օղ, օր, օն, օշ, օդ, օտար, օգուտ, օրէն, օրինակ.

օր, որ, օդ, ոտ, օղ, ող, օձ, որձ, օրէն, որ-էն.
հօր, հոր, մօր, մոր, հօտ, հոտ, մօտ, մոմ.
աղօտ, աղոտ, արօտ, կարօտ, հողոտ, բորոտ.

Սագ—սագեր—սագ էր:

Հաւ—հաւեր—հաւ էր:

Բաղ, նաւ, ծառ, մաղ...

Շոր, հաց, ուղտ, տէր, բան...

Ջուր—ջրեր—ջուր էր:

Դիր—գրեր—գիր էր:

Շուն, տուն, սուր, թուր...

Սիրտ, միս, նուշ, բուրդ...

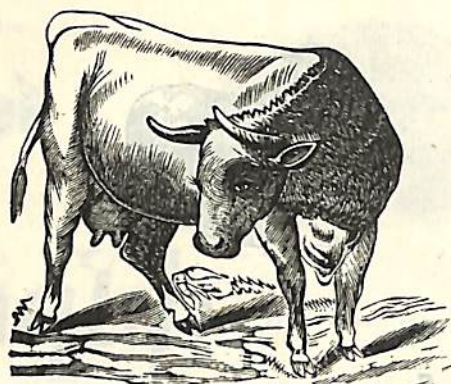

ոչխար—չ, շ. խ, Խ.

խաղ, խաւ, խակ, խոզ, խոտ, խոց, սոխ, խունկ,
խուրձ, խիտ, խմոր, խաւար, խառատ, Խորէն.

չար, չոր, շանկ, մինչ, մանչ, չամիչ, չեչոտ, աչիկ,
կանաչ, կաշաղակ, ճախարակ, Խաչիկ, Չատի.

կաղ, կախ, ցեղ, ցեխ, աղ, ախ, աղտ, ախտ,
ձախ, ծախ, ճախ, ճաղ, մեխ, մեղ, սոխ, սող,
խաղող, խաղացող, աղախին, Աղասի, Ղարաբաղ.

կոպ—վ, վ.

վար, վառ, վատ, վարդ, վէգ, վէմ, վեց, վեր,
վուշ, վիհ, վէճ, վիճակ, Վահան, Վարդան.

կաթ—թ, Թ.

Թաթ, Թութ, Թան, Թուխ, Թուշ, Թող,
Թի, Թոկ, կոթ, Թիւ, Թել, Թուզ, Թոմաս.

պանիր—պ, Գ.

պար, պաս, պաղ, պապ, կապ, բան, պան,
բաղ, պատ, բանիր, պանիր, բարի, Պօղոս.

վաղ, վաղ, վախ, վեց, վէճ, վարձ, վերջ, Վան.)*
կաւ, հաւ, նաւ, ցաւ, Թեւ, հաւատ, նաւակ, կաւիճ.

կով, հով, սով, բով, բարով, սրով, տարով.
Թիւ, անիւ, աղնիւ, կռիւ, արծիւ, պատիւ.

ով, ովկիանոս, ովսաննա, Ովակիմ, Ովսիա.

իւ, Թիւ, անիւ, արեւ, անձրեւ, աղնիւ, կորաւ.)*
իւր, Թիւր, ալիւր, արիւն, աղբիւր, աղիւս, Կորիւն.

տատ, դատ, Թաթ. տուր, դուր, Թուր.
տէր, դեր, Թեր. մարտ, մարդ, մարթ.
տաս, դաս, Թաս. մուտ, մութ. որդ, որթ.

Կովը կաթն է տալիս: Կաթը մէրում,
մածուն են շինում: Մածունը հարում,
կարագ են հանում: Կարագը հալում, իւղ
են շինում: Կաթը շատ օգտակար է:

**) և և վ տառերը. ԻՅ հնչիւնը.

փիղ — փ, ֆ, ֆ.

փուփ, փակ, փոս, փոր, փող, ծափ, թեփ.
փափուկ, կանեփ, փետուր, փողոց, Փրկիչ.

փիղ — ֆիլ. նաւթ — նաֆթ. փէս — ֆէս. փլաւ —
ֆիլաւ. փուրղօն — ֆուրղօն. մափրաշ — մաֆրաշ.

քոթոթ — ք, ֆ.

քար, քիթ, քող, քուրք, հանք, փառք, քուրդ.

կող, գող, քող. կար, զար, քար. կարի, զարի,
քարի. կանոն, քանոն. Քրիստոս, Քերովբէ.

մաքի ոչխար. մատակ ձի. մարի հաւ. մէրուն խող.

ժանիք — ժ, ժ.

ժամ, ժիր, կուծ, ժանգ, ուծ, բուծ, բաժակ,
բաժին, արժան, սլափիծ, բժիշկ, ժպիտ, ժողով.

Փիղը ժանիքով պաշտպանում է իւր անձը:
Բժիշկը բաժակով դեղ տուեց հիւանդին:
Ժամագործը ֆուրղօնով տեղափոխեց ապրանքը:
Ֆէսաւոր մարդը փողոցներում նաւթ է ծախում:

Հեղինէն փող տուեց աղքատին.
Հեղինէն աղքատին փող տուեց:
Փողն աղքատին տուեց Հեղինէն:
Մանուկը պատիւ է տալիս ծերերին.
Պապը սիրում է իւր թոռներին:

յոպոպ —յ, Յ.*

հարկ, յարկ, յարգ. հարթ, յարդ. համր, յամր.
հետ, յետ. համար, յամառ. հատիկ, յատակ.
հատու, յատուկ. յունապ, յիսուն, Յիսուս.

- ա) այ, էյ, վայ, հայ, բայ, օյ, նոյ, թէյ, հէյ.
- բ) զաթայ, ծառայ, փեսայ, տեսայ, յետոյ, երեկոյ.
- գ) մայր, հայր, այծ, կայծ, գայլ, այր, այրի, այգի.
- դ) քոյր, ծոյլ, թոյլ, յոյս, բոյս, լոյս, Պարոյր, Վրոյր.

Յիսուսն օրհնեց բարի մանուկներին:
 Մարդիկ չեն յարգում յամառ տղաներին:
 Հայրս հրաւիրեց ծերունի քահանային:
 Կայծը հրդեհեց խոտի դէզը:
 Դայլը պատառոտեց այծի ուլերը:
 Այս երեկոյ այգում թէյ կըխմենք:
 Մայրս մեզ համար գաթայ է թխում:
 Այրի կինը այծի կաթն էր ծախում:
 Քոյր ու եղբայր աշխոյժով խաղում էին:
 Ծոյլ տղան իր յոյսը դնում է ուրիշների վրայ:

*) յ տառը բառի սկզբում որպէս հ:
 ա—միավանկների վերջում որպէս կէս ի:
 ք—բաղմավանկների վերջում միում է համբ:
 գ—բառերի մէջը բաղաձայնից առաջ (աի):
 դ—ո-ի հետ բաղաձայնից առաջ (ոյ):

ո, ւ—ու. եւ—և. ե, ա—եա.

ուշ, ուղտ, ուղիղ, ուղեղ, ուրախ, ուրազ.
 ձու, լու, բու, աղու, լեզու, առու, մեղու.
 ձուի, լուի, բուի, լեզուի, առուի, մեղուի.
 աղուէս, պատուէր, նուէր, Աստուած:

եւ—և. սեւ—սև. թեւ—թեւ. արև, անձրև, տերև.
 հոգեակ, որդեակ, սենեակ, Արուսեակ, Երանեակ:

Առաւօտեան ես վարժարան եմ գնում:
 Ժամը ութին մեր դասերն սկսում են:
 Երեկոյեան պատրաստում եմ միւս օրուայ դասերը:
 Քոյրս էլ ուսումնարան է գնում կարդալու:
 Ծոյլերի նման մենք մեր յոյսը ուրիշների վրայ
 չենք դնում:—Հայրս միշտ խրատում է մեզ, որ
 մեր ժամանակն իզուր չվատենք:

Խելօք երեխան այսպէս պիտ' լինի՝
 Կանուխ պիտ' զարթէ, շուտ քուն պիտ' մտնի,
 Պիտի չմաշէ սիրտը հօր ու մօր,
 Դպրոց պիտ' երթայ, կարգայ ամեն օր:

1999-59

(1002) 1999

Ամբողջ այբուբենը

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ,
խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, ո,
չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

ա, ք, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ,
ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

ա, ք, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ,
ճ, մ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ռ, ս, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
Հ, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
Տ, Բ, Յ, Ի, Փ, Ք, Օ, Ֆ:

ԵՐԵՐՈՐԴ ԶԲՁԱՆ

1. ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ԵՒ ԽԱՂԱԼԻՔ

Դա սակա՛ն առա՛րկա՛ն եր՝ գիրք, գրիչ,
քանոն, մատիտ, տետրակ, քարետախտակ, քա-
րեգրիչ, թանաքաման, կաւիճ . . .

Խաղալիք՝ գնդակ, տիկին, հոլ, վէզ, չիլիկ,
չիլկափայտ, պտուտակ:

ՆԱԽ ԲԵՐԱՆԱՑԻ, ԱՊԱ ԳՐԱԴՈՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Քարեգրիչը դասական առարկայ է: Գնդակը խաղա-
լիք է: Մատիտը, տետրակը, տիկինը, քանոնը, թանա-
քամանը, հոլը, չիլիկը, գրչահատը, գրատախտակը, քա-
րետախտակը:

Գիրք՝ մէջը քաղցր միրգ:—Ինչ որ զրուեցաւ գրիչով,
չի հանուիլ բահով, բրիչով:—Մատիտը մատիդ, կօշիկը
ոտիդ, ճամպայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ:—Հոլը
կուզէ խարաղան, որ պտոյտ գայ անխափան:—Վէզի կար-

միւրն է սիրուն, վաստակ է զարկոյններուն:—2ուան ցատկէն օգտակար շարժումն է մանկանց համար:

Առաջինը.—Ով կը կաղայ, նա մարդ ա:—Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ:—Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի:

Հանելուկներ.—1. Գլուխս կտրեցին, սրտիկս հանեցին, գինի խմեցրին, լեզուս քացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ:—2. Բանի որ ծեծը կ'ուտէր, ուրախութեամբ կը պատէր, երբոր ծեծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մնաւ:

2. ԴԱՍԱՏԱՆ

Դասատան մէջ նստած են աշակերտները: Աշակերտների առաջ նստած կամ կանգնած է վարժապետը: Վարժապետը սովորեցնում է: Աշակերտները սովորում են: Երբոր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում և աղօթում են, յետոյ նրանք նստում՝ դասով են պարապում: Աշակերտները դասատանը կարդում են, գրում են, հաշւում են թուերով, երբեմն էլ նկարում են: Աշակերտների գիմացը զրած է մի մեծ գրատախտակ: Դրատախտակի մօտ զրած է կաւիճ և սպունգ: Դրասեղանների վրայ զրած են դասական տառերը՝ գիրք, տետրակ, քարտախտակ... Քարտախտակի վրայ գրում են գարեզրով:

3. ՀՐԱՆԻՐ

Եկէք, բարեկամք, եկէք.

Արագ-արագ վազեցէք:

Դասի սեղանն պատրաստուած,

Դասագրքերն են բերուած.

Ժամանակ է, վազեցէք,

Եկէք, բարեկամք, եկէք:

4. ԶՈՎ-ԶՈՎ ԵՒ ՄԻԱՍԻՆ

Վարդանիկն ու Սաթինիկը իրար հետ խաղում էին: Վարդանիկն իր հօլն էր պտտացնում: Սաթինիկը տիկինով էր խաղում: Վարդանիկը բարկացաւ Սաթինիկի վրայ. «Իմ հօլին մի մօտենաւ, ինձ հետ խաղ մի անիր», ասաց:—Դու էլ իմ տիկինին մի ձեռք տար, պատասխանեց Սաթինիկը նեղացած:

Մանուկները յօնքերը կախեցին. նրանք հեռացան իրարից և սկսեցին ջոկ-ջոկ խաղ անել: Բայց մենակ սկսած խաղը երկար չըքաշեց, և միւր մանուկները շուտով վէր գցեցին իրանց խաղալիքները:

Մանուկները ինչի՞ չջարունակեցին իրանց խաղը:

5. ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ

Ուտելիք՝ հաց, գաթայ, բաղարջ, արգանակ, փլաւ, խորոված, տապակած, մածուն, կարագ, իւղ, սեր, կարկանդակ . . .

Խմելիք՝ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր, կաթ . . .

Հացն ուտելիք է: Զուրը խմելիք է: Դրիչը. գնդակը. գաթան. կաթը. մատիտը. մածունը. սուրճը. սերը. քարեգրիչը. հոլը. գրչատուր. փլաւը. գինին. խորովածը. գարեջուրը. արգանակը. պաքսիմատը. պտուտակը:

Առածներ:—Հացն ուտելով, բանն անելով:—Աղ ու հաց, սիրտը բաց:—Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:

Հանելուկներ.—1. Ծերմակ տակառիկ, մէջն երկու կերպ ըմպելիք:—Օրան օրան շուռ է գալիս, ոտներ չունի, ման է գալիս, բերան չունի, կուլ է տալիս:

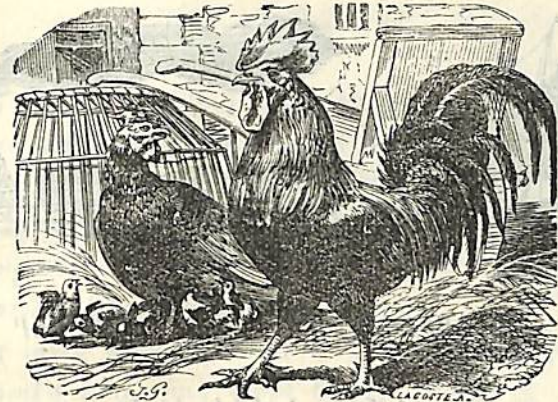
6. Հ Ա Յ Ե Ի Զ Ո Ւ Ր

I

Մարդուս գլխաւոր ուտելիքը հացն է: Հացը պատրաստում են ալիւրից: Առաջ ալիւրը մաղում են, յետոյ տաք ջրով շաղախում, խմոր են շինում: Խմորը շաղախելիս՝ հետը թըթ-խմոր են խառնում: Թըթ-խմորին ասում են խաշ: Զաղախած խմորը լաւ հունցում են և ծածկում: Հունցած խմորը քիշ-քիշ քացախում է տաշտի մէջ—գալիս է: Տանտիկինը վերցնում է եկած խմորը, գնդում է և այդ գնդերից հաց է թխում թոնդրի կամ հնոցի մէջ: Հնոցին փուռն են ասում:

II

Հուրը մարդիկ չեն պատրաստում: Նա այնքան հարկաւոր է, որ Աստուած ինքը առատութեամբ բաշխում է հարուստին էլ, աղքատին էլ: Մարդիկ խմելու ջուրը վեր են առնում աղբիւրներից ու գետերից: Ուր որ աղբիւր կամ գետ չկայ, մարդիկ գետինը խոր քանդում են, ջրհոր են շինում և այդ ջրհորի ջուրն են խմում: Առանց ջրի մարդ չի կարող ապրել. կենդանիներն էլ կը կոտորուեն, եթէ ջուր չը լինի:

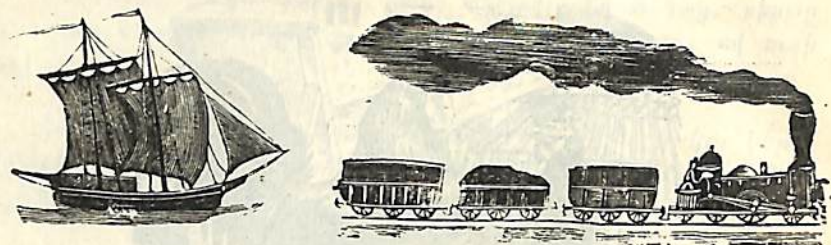

7. Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ

Դու ինձ ասա, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարիդ մատաղ,
Կարմիր միրուքիդ մատաղ,
Ինչի՞ ես շուտ արթնանում,
Բարձր բարձր երգ ասում,
Քաղցր քունս խանգարում:

8. Ա Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր, որ երկնքումն ես, սուրբ լինի Քո անունը. գայ Քո թագաւորութիւնը. լինի Քո կամքը երկրի վրայ, ինչպէս երկնքումն է. մեր ամենօրեայ հացը այսօր էլ տուր մեզ. ներիր մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ներում ենք մեր պարտապաններինը. մեզ փորձանքի մի տանիր, այլ ազատիր մեզ չարից, որովհետեւ Քոնն է թագաւորութիւնը, զօրութիւնը և փառքը այժմ և յաւիտեան:

9. ԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱԻԵՐ, ԿԱՌՔԵՐ

Զ ի ն ու թ ի լ ն ն ե Ր՝ եկեղեցի, ուսումնարան,
տուն, պալատ, խրճիթ, գոմ, ախոռ, կալ, մա-
րագ, ջրաղաց . . .

Ն ա լ ե Ր՝ մակոյկ, նաւակ, շոգենաւ, առա-
գաստանաւ . . .

Կ ա ո ջ ե Ր՝ սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք,
շոգեկառք, հանրակառք:

Տունը շինութիւն է: Մակոյկը նաւ է: Տետրակը դա-
սական առարկայ է: Փլաւը. սահնակը. գրչահատը. եկե-
ղեցին. շոգենաւը. ամբարը. թէյը. խորովածը. գոմը.
ջրաղացը. սայլը. գրատախտակը. քարետախտակը. պա-
լատը. սուրճը. խրճիթը . . .

Առածներ:—Մինչև սայլը շուռ չի անցնիլ, ճանապէհ չի դրստուիլ:
—Իմացողին մին, չիմացողին հաղար:

Հանելուկներ:—1. Անջուր ջաղաց, անկրակ բաղարջ:—
Ձորս եղբայր են, միմեանց յետեւից վազում են, բայց իրար
չեն հասնում:

10. ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

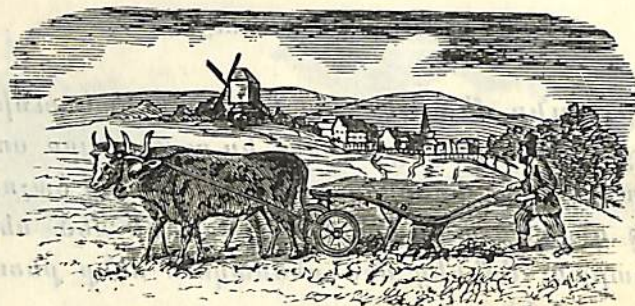
Մեր տունը մեծ չէ. նա երեք սենեակ ունի և մի
խոհանոց: Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս սովորում
ենք մեր դասերը: Երկրորդ սենեակում մենք ճաշում ենք.
Նրա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի մեծ սեղան և
մի պահարան: Ամենից մեծ սենեակում մենք քնում ենք.
դա կոչւում է ննջարան:

Մեր տան բակը շատ մեծ է: Բակի աջ կողմը փոք-
րիկ պարտէզ կայ, իսկ ձախ կողմը շինած է գոմը: Բա-
կում է լինում մեր տան հաւատարիմ պահապանը—չունը:

11. ՆԱՊԵՍՏԱԿ

Մի վագիր այգչափ արագ,
Իմ սիրունիկ նապաստակ.
Չատ պտտիկ ես տակաւին,
Թաթիկներիդ կը յոգնին:
Քեզ կը բերեմ կաթն ու հաց,
Չարեջրով համեմած,
Ուտես, խմես, դորանաս,
Բանից կարօտ չը մնաս:
Ծանր-ծանր կը քայլես,
Սիրտս վեր վեր կը հանես,
Կարձակեմ քեզ, երբ ուզես,
Կերթաս, ազատ կ'արածես:

12. ԳՈՐԾԻՔ ԵՒ ՍԱՐՔ

Գ ո Ր Ժ ի ք՝ դանակ, գլալ, պատառաքաղ,
ասեղ, քորոց, մկրատ, կացին, մուրճ, սղոց,
արօր, գուլթան, ցաքան, գերանդի, մանգաղ,
թի, բահ, թուր, ուրազ . . .

Ս ա Ր ք՝ սանձ, թամբ, փորքաշ, ասպանդակ,
կապ*, կրծկալ**, թիկնափոկ:

Դանակը գործիք է: Սանձը սարք է: Սայլը կառք է:
Արօրը. կաթը. թամբը. մանգաղը. սպասը. փորքաշը.
քանը. ուրազը. կրծկալը. մկրատը. եկեղեցին. պատառա-
քաղը. գերանը. սղոցը. հողը . . .

Առածներ:—Բզի գլխին բռնեցքով տալ չի լինիլ:—Ուրազն իր
կոթը չի տաշիլ:

Հանելուկներ:—1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է.
երջոր ձայն կրտայ, աշխարհ կըթնդայ:— Փտած փայտը փո-
րեցին, առիւծը մէջը թաղեցին:

*) Նոխտայ, **) Ձիու լուծը, վզնոցը:

13. Մ Ե Ր Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք Ը

Ես մի փոքրիկ երեխայ եմ: Ես ունեմ հայր ու մայր:
Հայրս ու մայրս ինձ շատ են սիրում: Ես երկու քոյր և
մի եղբայր էլ ունեմ: Ծնողքս նրանց էլ են շատ սիրում:
Հայրս ու մայրս մեզ կերակրում են: Նրանք մեզ ուտելիք
ու հագնելիք են տալիս: Նրանք մեզ պահում, պահպա-
նում են: Մենք շատ ենք սիրում մեր ծնողներին և նրանց
համար աղօթք ենք անում: X

14. ԱՌԱՒՈՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

«Փառք Ստեղծողիս, որ քուն անուշիկ
Տուա իմ աչքիս, արթնացրեց հիմիկ.
Ծագեց իմ վրայ սիրունիկ արև,
Մայրիկս տուա ինձ քաղցրիկ բարև.
Հայրս համբուրեց, առաւ ինձ գիրկը,
Ինչպէս հովիւը—փոքրիկ գառնիկը»:
«Աստուած իմ և Տէր, մինչև այս կէտիս
Դու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս.
Տուր որ անմեղիկ մնամ մշտական,
Հատին սիրելի, Քեզ հաճոյական»:

15. ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԱՄԱՆՆԵՐ

Կարասիք՝ սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, գահաւորակ, բազմոց, մահճակալ, օրօրոց, պահարան, նստարան:

Ամաններ՝ գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, հեշտանո, կաթսայ, շիշ, սրուակ, թաւայ:

Սեղանը կարասիք է: Գաւաթն աման է: Ափսէն. բազկաթոռը. գահաւորակը. բաժակը. արօրը. կաթսան. տունը. սայլը. օրօրոցը. շիշը. արգանակը. գնդակը. նըստարանը. գինին. տնտրակը. գրչահատը. դանակը. շոգենալը. շոգեկառքը . .

Առաջներ:—Այ կուժ, քեզ ասեմ, այ կուլայ, դու իմացիր:—Մի բաժակ ջուր, ու ուզի տուր:—Կուժը ջրի ճանապարհին կը կոտրի:—Աւելորդ գահ կարասի՝ պատճառ է շատ վնասի:

Հանելուկներ:—1. Չորս եղբայր մէկ գտակի տակ, կարծում եմ որ չ'գտաք:—2. Վերելից երդիկ, ներքեւից դոնակ, մէջտեղումը ջուր ու կրակ:

16. ԱԹՈՌ ԵՒ ԳԱԻԱԹ

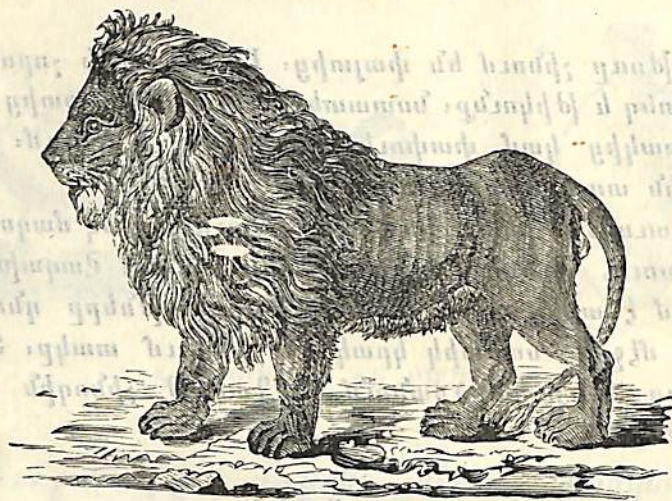
Աթոռը շինում են փայտից: Աթոռն ունի չորս ոտք, նստատեղ և թիկունք: Նստատեղը հիւսած է ծղօտից, բայց տախտակից կամ փափուկ կտորից էլ է լինում: Աթոռ շինողին ատաղձագործ են ասում:

Գաւաթը շինում են կաւից: Կաւը բարակ մաղում են, շաղախում, հունցում և ուզած ձևը տալիս: Շաղախը ցամաքում է արեւի տակ: Ցամաքած գաւաթները դնում են հնոցի մէջ և սաստիկ կրակ են վառում տակը: Ցաքութիւնից կաւը կարծրանում է: Գաւաթ շինողին բրուտ են ասում:

17. ԱՐԵՒ

«Արեւ-արեւ, դուրս արի,
Քեզ բերել ենք աչքալոյս.
Քո քուրիկը՝ լուսինկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման.
Ամպը եկաւ, մութ արաւ,
Արին աչքերէս կորաւ:
Բաց երեսըդ, արեգակ,
Մէկ բուռ չամիչ քեզ կըտանք»:
—Օ՛խ, արեւին խարեցիւնը,
Ամպի տակից հանեցինք:

18. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ

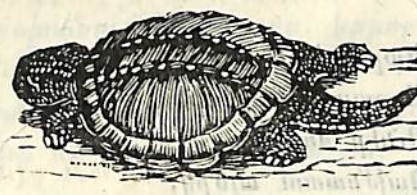
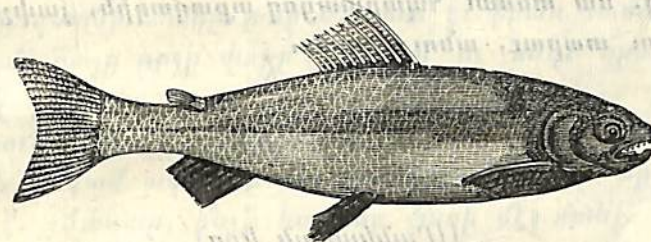
Չորքոտանի կենդանիներ՝ ձի, կով,
ոչխար, գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ, առիւծ...

Թռչուններ՝ ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ,
բադ, սագ, հնդուհաւ, արծիւ, ցին, բու . . .

Ձկներ՝ կարմրախայտ, իշխան, կողակ, գե-
ղարքունի, տառեխ, օրագուլ, կապուտ . . .

Սողուններ՝ օձ, մողես, գորտ, կրիայ . . .

Միջատներ՝ մեղու, ճանճ, մոծակ, մըր-
ջիւն, մորեխ, բզէզ, կարիճ, թիթեռ . . .

Չին ընտանի կենդանի է, իսկ ծծր։ Մողեսը սողուն է,
իսկ մեղուն։ Նապաստակը. մեղունը. մորեխը. ունիւն. գե-
ղարքունի. կովը. էջը. թիթեռնիկը. օրագուլը. արտու-
տը. մըջիւնը. կրիան. Ի՛նչ ըաներ են գրատախտակը եւ
գրասեղանը. հողը եւ սուրճը. պանիրը եւ մահճակալը։

Առաջներ։—Ձան հետ ընկերացիր, փայտը ձեռիցդ մի գցիր։
—Գայլի անունն է կոտորած, աղուէսը աշխարհ քանդեց։—Աղուէսի
դունչը խաղողին չ'հասաւ, ասեց՝ խակ է։

Հանելուկներ:—1. Քարը քարի վրայ՝ քար չէ, արածում է՝ տաւար չէ, ծու է ածում՝ հաւ չէ:—2. Մէկ շէնք ունիմ՝ քարծր ու շարժուն, ներքեւն ունի չորս հատ հաստ սիւն, մի դուռ փոքրիկ, նեղ, գալարուն, վրան շքեղ մի վերնատուն:

19. Ե Ր Կ Ո Ւ Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ

Երկու աքաղաղ կռուեցին և մինը յաղթեց միւսին. նա՝ որ յաղթուեց, փախաւ, սրահի տակը մտաւ. իսկ նա որ յաղթեց, բարձրացաւ կտուրը և հպարտ-հպարտ «ծուղըուղու» կանչեց: Այդ ըոպէին արծիւը թռչում էր վերեւից. նա տեսաւ հպարտացող աքաղաղին, յափշտակեց նրան ու տարաւ, անուշ արաւ:

20. Պ Ա Ռ Ա Ի Ն Ո Ւ Ա Յ Ծ Ը

(Իրանկական երգ)

Պար-չըկար երբեմն

Աղքատ մի պառիկ.

Ունէր մեր պառաւը

Կաթնատու այծիկ,

Չալիկ-մալիկ

Կաթնատու այծիկ:

Պառաւ ձմեռը

Այծիկը պահեց.

Իր բերնի պատառը

Նըրա հետ կիսեց,

Սիրով, յօժար

Նըրա հետ կիսեց:

Երբ ձիւնը հալուեցաւ,

Բուսաւ կանաչ խոտ,

Պառաւ իր այծիկը

Դուրս տարաւ արօտ,

Ուրախ-գուարթ

Դուրս տարաւ արօտ:

Յանկարծ փրչեց քամին,

Մըթնեց երկինքը,

Թանձրը մառախուղը

Պատեց գետինքը,

Վայ-վայ, վույ-վույ,

Պատեց գետինքը:

Պառաւ խիստ տխրեց:

Դայլն ուրախացաւ.

Այծի անուշ մտով

Փորին դեղ արաւ,

Կերաւ, լափեց,

Փորին դեղ արաւ:

Պառաւ կանգնած էր

Փունջ խոտը ձեռին,

Անմխիթար ձայնով

Կանչում էր այծին.

«Ե՛կ—եկ,—եկ—եկ»,

— Կանչում էր այծին: X

21. Ա Ղ Ո Ւ Է Մ Ն Ո Ւ Ճ Ա Գ Ա Ր Ը

Աղուէսը վայրենի կենդանի է. նա միս է ուտում. ձագարն էլ վայրենի կենդանի է, բայց խոտ է ուտում. ձագարը գետնի տակը խոր ծակում է, իրան համար որջ է շինում. բայց որջը փոքր է լինում ու նեղ, որովհետեւ ինքն էլ փոքր է:

Աղուէսը ճագարին թշնամի է:

Մի անգամ աղուէսը մօտենում է ճագարի որջին և ասում է. «ձագար, ինչի՞ ես խոր փոսի մէջ մտել. դուրս արի այդ մուծը ծակից, արածիր պայծառ արեւի տակ»:

— Զնորհակալ եմ, պատասխանում է ճագարը. երբոր այդտեղից կը հեռանաս, խրատդ կը լսեմ ու դուրս կը գամ. Բայց քանի որ այդտեղ ես, հանգիստ կը նստեմ բնիս մէջ. քէզպէսների բարեկամութիւնից ես միշտ փախչում եմ:

22. Բ Ո Յ Ս Ե Ր

Ծ ա ու ե ը՝ հացի, կաղնի, լորենի, խնձորի-
խնձորենի, տանձի-տանձենի, ընկուզենի, թզե-
նի, թթենի . . .

Թ փ ե ը՝ մորենի, վարդենի, մոշի, մասրի...

Բանջարեղէն՝ սիսեռ, լոբի, սոխ, բոդկ...
Հացաբոյսեր՝ ցորեն, գարի, վարսակ,
կորեկ, հաճար, բրինձ . . .

Խոտեր՝ անանուխ, ռեհան, եղինջ, թըր-
թընջուկ, աւելուկ . . .

Ծաղիկներ՝ մանուշակ, շուշան, յասմիկ,
նարգէս, շահոքրամ, քրքում . . .

Սոււնկեր՝ կարմրասովոն, ոչխարասովոն,
գայլասովոն, անտառասովոն . . .

Խնձորենին ծառ է, իսկ վարդենին թուփ է։ Անա-
նուխը խոտ է, իսկ սիսեռը, ցորենը, կարտոֆիլը, կաղ-
նին, մորենին, լոբին, գարին, ընկուզենին, ծակնղեղը,
սամիթը, բրինձը, կաղամբը, կեռասը, կորեկը, վարունգը։

Առածներ։—Ծառն արմատից կը չորանայ։—Պտղատու ծառը
զուլիւր կախ կը պահի։—Մի ծաղկով դարունք չի լինիլ։—Բարի ծառը
բարի պտուղ կը բերի, չար ծառը չար պտուղ կը տայ։—Ամեն ծառ
իր պտղից կը ճանաչուի։

Հանելուկներ։—1. Է նա կանաչ կոճակ կոշոր, մաքուր
հիւթով լցուած տկճոր, կարմիր մեղուք ներսը բոլոր, եղբայր,
դու կէր իբր մեղրի ծոր։—2. Բռնեմ փովս, շաղ տամ թա-
թովս, մեռնի տարով, ապրի բարով։—3. Ոսկէ կճուճիկ, մի-
ջուկն անուշիկ։

23. ՄԱՆՈՒՋԱԿ

Կապոյտ պիտով, կանաչ ոտով
ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
Թէև տունկս փոքրիկ է, ցած,
Արօտներում միշտ թաղկացած,
Բայց իմ փունջըս ամենի տան՝
Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
Իբրև գարնան առաջին դարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ։
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ.
Իմ անունըս է մանուշակ։

24. ՅՈՐԵՆ ԵՒ ԳԱՐԻ

Գիւղացին երկու օրավար հող ունէր։ Մի օրավարում
նա ցորեն ցանեց, միւսում գարի։ Արտերն աճեցին, բարձ-

րացան, հասկեր պցեցին: Մի օր զարին սկսեց խօսել.
«Յորեն եղբայր, ասաց նա, վատ տեղ է ցանել մեզ մեր
տէրը. այս գիւղը շատ աղքատիկ է՝ ոչ ոսկի ունի, ոչ ար-
ծաթ. ո՞վ պէտք է մեր յարգը ճանաչէ, մեզ գին տայ: Արի,
ցորեն եղբայր, թողենք հեռանանք այս գիւղից. արի՛
գնանք այնտեղ, ուր ոսկի շատ կայ»:

Յորենը լսեց զրացու խօսքերը և ասաց. «Չատ ափ-
սոսում եմ, զարի եղբայր, որ միայն քիստդ ես երկա-
րացրել, իսկ խելքդ կարճ է մնացել. ինչի՞ մենք ման
գանք ոսկու յետեից. մեր արժէքն այնքան մեծ է, որ ոս-
կին ինքն իրան մեր դուռը կը գայ»:

25. ԱՆՁՐԵՒ

Ա՛նձրի-անձրի, ցած արի,
Բըսցուր ցորեն ու զարի,
Բըսցուր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Ալէ փոշի, մաքրէ օդ:
Անձրի-անձրի, ցած արի,
Գալըդ ամենիս բարի:

26. ՀԱՆՔԵՐ

Թ ա ն կ ա գ ի ն մ ե տ ա լ ն ե ը՝ ոսկի, պլա-
տին, արծաթ:

Հ ա ս ա ր ա կ մ ե տ ա լ ն ե ը՝ երկաթ, պղինձ,
արճիճ, կլեկ . . .

Թ ա ն կ ա գ ի ն ք ա ր ե ը՝ աղամանդ, զրմ-
բուխտ, յակինթ . . .

Հ ա ս ա ր ա կ ք ա ր ե ը՝ աղաքար, որձաքար,
չէչաքար, աւաղաքար, կայծաքար, կրաքար . . .

Հ ո ղ ե ը՝ սևահող, աւաղահող, կաւ, կիր . . .

Ի՛նչ է անում՝ վարժապետը. աշակերտը. քահանայն.
հողագործը. վաճառականը. հովիւը. որսորդը. ծկնորսը.
քրոնտը. քարտաճը. կօշկականը. ծին. կոճը. մեղին. շունը:

Ի՛նչ քանէ ոսկին. երկաթը. որձաքարը. աղաման-
դը. կաւը. պլատինը. արճիճը. զմրուխտը. կիրը. ար-
ծաթը. պղինձը. գաւջը . . .

Առածներ:—Ապրիլ կայ՝ երկաթ է, ապրիլ կայ՝ արծաթ է:—
Ոսկին փոքր է, բայց գինը մեծ է:

Հանելուկներ:—1. Երկու եղբայր խիստ որոնուած, եր-
կուսն էլ մէկ մօրից ծնուած. մեծի փոքր է պատին ու գին,
փոքրը յարգի ու թանկագին:—2. Կլորակ, դեղին, աշխարհի
սիրելին:

27. ՈՍԿԻՆ ԵՒ ԵՐԿԱԹԸ

Ռոսկին և երկաթը վիճում էին միմեանց հետ:

«Ես ամենից լաւ մետալն եմ, ասում էր ոսկին. ամեն-
քը գովում են ինձ, պատիւ են տալիս, ամենքը սիրում
են ինձ. մարդկանց համար ես փող էլ եմ, զարդարանք
էլ. ինձանից ինչ ասես չինում են՝ սիրուն չղթաներ, թան-
կագին մանեակներ, մատանիք, քորոցներ... Էհ, էլ ինչ
երկարացնեմ, առանց ինձ մարդու կեանքը կեանք չէ, այլ
տանջանք է: Եթէ ուզենամ, ամբողջ աշխարհը մենակ կը-
գնեմ»:

Երկաթն ասաց. «Չատ ես պարծենում, ոսկի՛ աղայ,
և իրաւունք էլ ունիս. մարդիկ քեզ շատ են երես տալիս:

Բայց մենակ դու չես աշխարհի տէրը. երբ մարդս ուզում է ապահով ապրել, նրան երկաթ է հարկաւոր. տուն չինելու համար ոսկէ կացնով չեն կտրում փայտը. հաց ունենալու համար ոսկէ արօրով չեն վարում հողը. գազաններից պաշտպանուելու համար ոսկէ հրացան չեն բանեցնում: Եթէ դու, օղա ջան, կարող ես աշխարհ զնել, ես էլ, լաւ գիտենաս, կարող եմ բոլորը ձեռքիցդ խլել:

28. Մ Ա Ր Դ

Մ ա Ր մ ն ի ա ն դ ամ ն ե ը ը՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գ լ խ ի մ ա ս ե ը ը՝ գագաթ, ծոծրակ, քունք, ճակատ, դէմք:

Դ է մ ք ի մ ա ս ե ը ը՝ յօնքեր, աչքեր, քիթ, թշեր, բերան, կզակ:

Գլուխը մարմնի մասն է. դէմքը. աչքը. ծոծրակը. քունքը. գագաթը. ձեռները. կզակը. ոտները. ճակատը. յօնքերը. քունքը. թշերը. պարանոցը. քիթը. աչքերը:

Առածներ:—Աստուած ձեռք է տուել՝ բան չինելու համար:—Հացն ուտելով, բանն անելով:—Բանի անունը տալիս՝ գլխի ցաւը բուժում է:—Ծոյլ մարդու ձեռները միշտ փլաւ են ուտում:—Մի ձեռը ծափ չի տալ:—Մարմնի ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ:—Մէկը կանգնած խօսում է, երկուսն ականջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են:—2. Երկու սենեակ մի սիւնանի:

Շ ու տ ա ս ե լ ու կ:—Փոկակապ Յակոբ ապէր, թէ կարաս

մի փոկ կապես, ես քեզ կասեմ՝ շնորքդ շատ, փոկակապ Յակոբ ապէր:

29. Վ Ա Խ Կ Ո Տ Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Է Ս Ը

Յովհաննէսի մայրը տաշտի մէջ խաշ հունցեց և դրեց վառարանի մօտ, որ քացախի, իսկ ինքը դրացու տունը գնաց:

Յովհաննէսը մթնով տուն եկաւ, կանչեց, ձայն տուեց.—մարդ չ'կար: Յետոյ նա ուզեց կրակ վառել, բայց երբ վառարանին մօտեցաւ, պճպճոցի ձայն լսեց. «Երեւի թէ քաջք է», մտածեց Յովհաննէսը և վախից սկսեց դողալ: Այդ միջոցին կրակախառնին ոտովն ընկաւ և նրա ծայրը ճակատին դիպաւ: «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնութեան հասէք», գոռաց Յովհաննէսը և ուզում էր տանից դուրս փախչիլ, բայց դուրս վազելու ժամանակ տրեխի ծուպը դռան տակը մնաց և Յովհաննէսը փռուեցաւ շեմքի վրայ. «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնեցէք, ազատեցէք, քաջքերը բռնել են ինձ»:

Այս գոռում-գոչումը լսեցին դրացիքը, եկան, վերցրին կիսակենդան Յովհաննէսին, բայց երբ գործի էութիւնն իմացան, սկսեցին նրա վրայ ծիծաղիլ: Յետոյ երկար ժամանակ ամենքը ծաղրում էին Յովհաննէսին և ասում, թէ ինչպէս նա չ'ամաչեց ու այդպիսի դատարկ բաներից վախեցաւ:

30. ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

Տէր Աստուած իմ, Տէր բարերար,

Դու պահպանէ ինձ այս գիշեր,

Տուր հօրս և մօրս կեանք երկար,

Հանգրստութիւն ու լաւ օրեր:

Քո սուրբ հրեշտակը մեր մօտից
2ըհեռանայ ամենին,
Այլ պահէ միշտ փորձանքներից,
Արթնացնէ զուարթագին:

31. ԶԵՌՆԵՐԻ, ՈՏՆԵՐԻ ԵՒ ԲՆԻ ՄԱՍԵՐԸ

Զեռնե՛ր ի մաս երբ՝ դաստակ, արմունկ, ուս:
Ոտն երբ ի մաս երբ՝ ազդը, սրունք, զար-
շապար:

Բն ի մաս երբ՝ կուրծք, փոր, կողքեր, թի-
կունք, մէջք:

Գիրքը դասական առարկայ է. ջուրը. գնդակը. սե-
ղանը. կացինը. խորովածը. կովը. նապաստակը. կատուն.
Թրթռնջուկը. վարդենին. խնձորենին. օձը. գորտը. մո-
ծակը. երկաթը. ծառը. քարը:

32. ԵՐԿՈՒ ՀՈՎԻՒ

Պետրոսն ու Կարապետը դաշտից տուն էին գալիս:
«Գիտես, Պետրոս, ասաց Կարապետը, եթէ քո ոչխարնե-
րից մէկն ինձ տաս, իմ հօտը քոնիցը երեք անգամ շատ
կըլինի»:

—Ոչ, պատասխանեց Պետրոսը, աւելի լաւ է՝ դու
քո ոչխարներից մէկն ինձ տուր, այն ժամանակ մենք
հաւասար կունենանք:

33. ԶԻՒՆ

Զինն է դալիս փաթիլ-փաթիլ,
Աղքատն ասեց՝ տունս է ըաթիլ:*)
Պառաւն ասեց՝ մոզիս կորաւ,
Դայրն ասեց՝ փորիս դեղ է:

34. ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԱՆՔ Է

Եղբայրը գնաց այգին և խակ պտուղներ էր ուտում:
Քոյրն էլ ասում էր նրան. «Մի ուտիր, եղբայր, վնաս կը-
տայ, մի ուտիր»:

Եղբայրն ականջ չըղբեց. նա այնքան կերաւ, որ
հազիւ կարողացաւ տուն հասնել:

Երբ տուն հասան, եղբայրն սկսեց դանդատուիլ.
«Վայ, քոյրիկ, փորս ցաւում է», ասում էր նա:

Քոյրը նրան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, մանա-
նիխ չաղախեց՝ փորին դրեց և ցաւն անցկացաւ:

Եղբայրն առողջացաւ և գնաց դաշտը: Այնտեղ թըռչ-
կոտաց, վազվզեց և բոլորովին քրտնած՝ մօտեցաւ աղ-
բիւրին, որ սառը ջուր խմէ: Քոյրը խրատում էր նրան.
«Մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր, քիչ հանգստա-
ցիր, յետոյ կըխմես»:

Եղբայրն ականջ չարեց նրան՝ սառը ջուրը խմեց,
մրսեց և սկսեց դողացնել: Մեծ դժուարութեամբ տուն
հասցրին նրան: Քոյրը վազեց բժիշկ բերելու: Բժիշկն
եկաւ և նրա համար դառը դեղ գրեց: Եղբայրը երկար
ժամանակ պառկած էր անկողնում:

Զմեռնաղէմ տղան առողջացաւ և գնաց գետի ափը

*) Բաթիլ է—քանդուած է, կործանուած է:

խաղալու: Դետը ծածկուած էր բարակ սառուցով: Նա կամեցաւ սղղալ սառուցի վերայ: Քոյրն այս անգամ էլ խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, դեռ սառուցը բարակ է, կըկտորուի և կըխեղդուիս», ասում էր: Բայց տղան չըլսեց և սկսեց սղղալ, խաղալ: Յանկարծ սառուցը կտորուեցաւ և մեր անհնազանդ մանուկը ընկաւ ջրի մէջն ու խեղդուեցաւ:

35. ԱՇԳԻ, ԲԵՐԱՆԻ, ԴԱՍՏԱԿԻ ԵՒ ԳԱՐՉԱՊԱՐԻ ՄԱՍԵՐԸ

Ա չ ք ի մ ա ս ե ռ ը՝ բ ի ը, ծ ի ա ծ ա ն, ս պ ի տ ա կ ոց, կ ո պ եր, ա ռ տ կ ա ն ու ն ք:

Բ ե ռ ա ն ի մ ա ս ե ռ ը՝ շ Ր Թ ու ն ք, ծ ն օ տ ն եր, լ ն դ եր ք, ա տ ա մ ն եր, լ ե գ ու, ք ի մ ք, կ ա տ ի կ, կ ո կ ու ը դ, շ ն չ ա փ ող:

Գ ա ս տ ա կ ի մ ա ս ե ռ ը՝ մ ա տ ն եր, ա փ, մ ա տ ն ա ը մ ա տ ն եր:

Գ ա ը շ ա պ ա ը ի մ ա ս ե ռ ը՝ պ ա տ ու ա ն դ ա ն, կ ը ու ն կ, մ ա տ ն եր, ճ ի տ ք:

Աչքը դէմքի մասն է, իսկ ընթր: Ափը ծեռքի մասն է, իսկ դէմքը: Գարշապարը ոտի մասն է, իսկ պատուանդանը: Դէմքը գլխի մասն է, իսկ գլուխը: Ծիածանը աչքի մասն է, իսկ աչքը: Մորենին թուփ է, իսկ կաղնին: Կուժն աման է, իսկ փլամը: Օձը սողուն է, իսկ մորեխը: ձին. վագրը. մածոնը. արօրը. բազկաթռորը...

Առածներ:—Լեզուդ չուանի դիր:—Լեզուի տակին ոսկոր չկայ, որ

սուտ ասելիս ծակի:—Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ ոք չհաւատաց:—Օձի կծածը կըսաղանայ, լեզուի կծածը չի սաղանայ:

Հանելուկներ:—1. Փոքրիկ պատուհան՝ շեղջով լիքը:—2. Չորս մայր կային նմանակ, ունէին հինգ-հինգ զաւակ, հինգը մէկ մօր էին որդիք, հինգը նրանց եղբօր որդիք, տասն էլ մօրեղբօր որդիք:

36. ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ

Ա կ ա ն ջ դ եր կ ու, ու ն ի ս մ ի բ եր ա ն,

Հ ա ս կ ա ց ի ը դ ու լ աւ:

Ա շ խ ա ը հ ի ս վ ը ա յ կ ը լ ս ե ս չ ա տ բ ա ն,

Ու խ օ ս է ս ա կ աւ:

Ա չ բ եր դ եր կ ու, ու ն ի ս մ ի բ եր ա ն,

Հ ա ս կ ա ց ի ը դ ու լ աւ:

Ա շ խ ա ը հ ի ս վ ը ա յ կ ը տ ե ս ն ե ս չ ա տ բ ա ն,

Ու պ ա տ մ է ս ա կ աւ:

Երկու ձեռք ու մի բերան դու ունիս,

Հ ա ս կ ա ց ի ը ի ն ձ լ աւ:

Ամբողջ ժամերով պիտի աշխատիս

Եւ ուտես սակաւ:

37. ԾՈՅԼԸ ԵՒ ԶԱՆԱՍԷՐԸ

—Այսօր խաղամ, վաղը կը սովորեմ, ասում է ծոյլը:

—Վաղը կը խաղամ, այսօր սովորեմ, ասում է ջանասէրը:

Ծ Ո Յ Լ ա ղ ջ ի կ ը՝—«Բանն ինչ կանեմ՝ կեղտոտ է, բամբակը կորիզոտ է. մետաքս պիտի, որ մանեմ, մաստակ պիտի, որ ծամեմ, կտուրը տիտիկ անեմ, անցնողին մտիկ անեմ, ուտեմ, խմեմ, միթնի՝ բնեմ»:

Ծ ո յ լ տ դ ա ն՝ — Ձերերս հանիր, թեք զցիր, ծածկիր
ինձ ու խաչակնքիր վրաս. յետոյ ես ինքս կը քնեմ:

38. ՈՐԲԻ ՊԱՀՈՂՆ ԱՍՏՈՒԱԾ Է

Փայլուն արեւը արդէն մայր մտաւ.
Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թագ կացաւ.
Փոքրիկ աստղերը ամպի տակ մըտան,
Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան:
Ամեն մարդ գնաց, իւր տունը հասաւ.
Ամեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ.
Միայն խեղճ որբը չունի հայր ու մայր,
Չունի բարեկամ, ոչ քոյր, ոչ եղբայր.
Անտէր մընացած, Աստուծոյ կամբին,
Խեղճը նընջում է փողոցի միջին:

39. ՀԻՆԳ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔ

Աչքով տեսնում ենք առարկան, ականջով լսում ենք
նրա ձայնը, քթով նրա հոտն ենք իմանում, լեզուով հա-
մը, իսկ մատներով շօշափում ենք և իմանում նրա պըն-
դութիւնը, փափկութիւնը, թանձրութիւնը, նօսրութիւնը,
սառնութիւնը, տաքութիւնը, հարթութիւնը, անհարթու-
թիւնը . . .

Կացնով կտրում են, իսկ սղոցով: Ի՞նչ են անում
ասեղով. գրչով. արօրով. մանգաղով. սանրով. դանակով.
պատառաքաղով. թրով. դրով. մուրձով. կողպէքով . . .

Հնձում են (ինչո՞վ). քանդում են. քերում են. կտրում
են. սղոցում են. գրում են. երկաթը ծեծում են. սրում
են. կարում են. ձեւում են. փորում են. տողում են...

Առածներ: — Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ բան է լսում:
— Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի: — Ուրիշի աչքը քեզ հա-
մար լոյս չի տալ:

Հանելուկ: — Փետուրով կը ցանեն, աչքով կը քաղեն,
զլուխով կ'ուտեն, մտքով կը մարսեն:

40. ԿԱՂՆ ՈՒ ԿՈՅՐԸ

Կաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրնթաց
առուակով: Ի՞նչպէս անէին: Կոյրը կաղին շալակեց և եր-
կունն էլ ապահով անցկացան:

41. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Փայլուն ճաճանչով արեւը ծածկուեցաւ.
Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ.
Դաշտի ծաղիկներ ցօղով ծածկուեցան.
Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան.
Թանձր մէգերը երկրից հեռացան.
Ամեն կենդանի դաշտը լցուեցան.
Մարդիկ զարթեցան, գործը ձեռք առան.
Արևը ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ:

42. Ո Չ Խ Ա Ր

I. Գարնան վերջերում հովիւը խուղեց իր ոչխարները:
Դեռ ցուրտ էր և խեղճ կենդանիները դողդողում էին:

Աստուած խղճաց ոչխարներին և աշխարհ ուղար-
կեց արևի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին: Ոչխար-
ները տաքացան և ուրախ-ուրախ վազեցին դէպի դաշտը,
իսկ աշունքադէմ նրանց բուրդը նորից դուրս եկաւ:

II. Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ գուլարթ խաղում էին: Ձմեռն եկաւ և նրանք չըկարողացան առաջուայ պէս շուտ-շուտ դուրս վազել: Տխուր նստած էին լուսամուտների առաջ և նայում էին դէպի դուրս. դուրսն էլ ձիւներ քուլայ-քուլայ էր անում: Մայրը գնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց և փափուկ գուլպաներ ու թաթմաններ գործեց իր որդոց համար. յետոյ նա շալ գործեց և շալից նրանց համար շորեր կարեց: Այնուհետև մանուկները տաք հագնուեցան, համարձակ դուրս վազեցին և ուրախ գուլարթ սկսեցին ձնագնդի խաղալ:

43. ՄԱՐԴԻԿ, ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ, ԲՈՅՍԵՐ, ՀԱՆՔԵՐ

Մարդիկ՝ հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօրեղբայր, քեռի, հօրաքոյր, մօրաքոյր, հարս, փեսայ, սկեսուր, սկեսար, տալ, աներ, դոքանչ, ծերունի, պառաւ, մանուկ, տղայ, աղջիկ, կին, վաճառական, աղքատ . . .

Կենդանիներ՝ գազաններ, թռչուններ, ձկներ, սողուններ, միջատներ, սարդեր . . .

Բոյսեր՝ ծառեր, թփեր, հացաբոյսեր, խոտեր, բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ:

Հանքեր՝ մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր:

Աղբատը մարդ է. թո՛ւփը. թռչո՛ւնը. գե՛րքը. սա՛րդը. մանուշա՛վը. երկաթը. եղբայրը. ծառը. մամու՛ռը. տո՛ւնկը. գազա՛նը. թռչո՛ւնը. խո՛տը. ա՛ղը. հա՛յրը. օրիո՛րդը. մետա՛ւը. մեղո՛ւն. հո՛ղը:

Առածներ:—Ինչ չի ծնում, նա չի մեռնում:—Երկաթը տաք-տաք կը ծեծեն:—Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է:

Հանելուկ:—Առաւօտեան չորս ոտի վրայ է ման գալիս, ճաշին-երկու, իսկ երեկոյեան՝-երեք:

Շուտասելուկ:—Ժիտը ճմբան ծէրին, ծտի ճուտի ճիտը ծուռ:

44. ՊՍՈՎՆԵՐ (պարերգ)

Մէկ սիրտ լինինք և մէկ հոգի,

Միութիւնն է զարդը կեանքի.

Ինչ խաղի մէջ որ գոհ լինինք,

Սէր-միութեան մենք պէտք ունինք:

Վարդէ պսակ

Վարդ ծաղկին լինինք նման

Եւ օրինակ հեղութեան.

Թող վարդը հանգստանայ

Մեր մատաղ սրտի վերայ:

Կաղնեայ պսակ

Կանաչ խոտը դաշտերի

Մեր սրտին է սիրելի.

Թող ճիւղը կաղնի ծառին

Պսակ լինի մեր գլխին:

Մանուշակէ պսակ

Ազնիւ, սիրուն մանուշակ,

Համեստութեան օրինակ,

Տուր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,

Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ:

Բողոքը միասին.

Սիրուն կանաչ սրտակին

Թող միանանք, բարեկամք,

Եւ յոյսերը անբաժան

Մընան մեզնից յաւիտեան:

45. Մ Ե Ղ Ո Ւ Ն Ե Ր

Գարունն սկսուեց. արեգակը հալեցրեց դաշտերի ձիւնը. հին՝ դեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան կանաչ խորի բողբոջներ. ծառերի կոկոնները բացուեցան և փոքրիկ տերեւներ առաջ բերին:

Ահա մեղուն էլ ձմերային քնից զարթեց, բըրդոտ թաթիկներով աչերը սրբեց, ընկերներին զարթեցրեց և միասին դուրս նայեցին լուսամուտից, որ տեսնեն, թէ ձիւնը, սառուցը և հիւսիսային ցուրտ քամին անցել են:

Մեղունները տեսնում են, որ արեգակը փայլում է, որ ամեն տեղ տաք է և լոյս. նրանք դուրս են գալիս փեթակից և թռչում են դէպի ծիրանի ծառը:

«Սիրուն ծիրանի, չունիս մի բան խեղճ մեղուններիս համար. մենք երկար ժամանակ քաղցած ենք»:

—Ո՛հ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ շուտ էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ ևս պահուած են կոկոններիս մէջ: Գնացէք, նշենուն հարցրէք:

Մեղունները թռան գնացին նշենու մօտ. «Սիրելի նշենի, արդեօք մի բան չունիս սոված մեղուններիս համար»:

—Վաղը եկէք, սիրելիք, պատասխանում է նրանց նշենին. այսօր ինձ վրայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չկայ, իսկ երբ բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կընդունեմ ձեզ:

Թռան մեղունները կակաչի մօտ, նայեցին նրա փայլուն գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր և ոչ մեղր:

Մեղունները տրտում և քաղցած կամենում էին յետ գնալ տուն, երբ տեսան թփի տակ մի քնքոյշ մուգ-կապոյտ ծաղիկ: Սա մանուշակն էր, որ բաց արաւ մեղունների համար իր կոկոնները, որոնք լիքն էին անուշ հոտով և քաղցը հիւթով: Կերան, խմեցին մեղունները և ուրախ զուարթ յետ դարձան տուն:

46. Մ Ե Ղ Ո Ւ

Հա, ծագեցաւ արեգակը,

Հա, ծաղկեցաւ մանուշակը.

Մեղուն թողեց իր փեթակը,

Տըզտըզալով-տըզտըզալով:

Մեղուն թռաւ ծաղկէ ծաղիկ,

Մեղր առաւ քաղցր-անուշիկ,

Մոմը տարաւ հոտոտ-լուսիկ,

Պըզպըզալով-պըզպըզալով:

Անուշ մեղրը՝ մանր տղոց,

Դեղին մոմը՝ ամեն սրբոց,

Իսկ չարերին կըճ ու խայթոց,

Կըսկըծալով-կըսկըծալով:

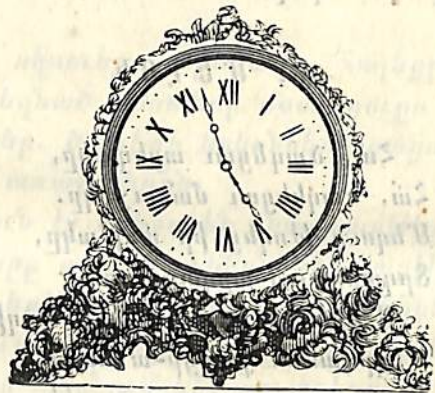
47. ՕՐՈՒԱՅ ՄԱՍԵՐԸ, ՂԱՅԱԹՈՒԱՅ ՕՐԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Օրուայ մասերը՝ ցերեկ, գիշեր, առաւօտ, կէսօր, երեկոյ, կէսգիշեր:

Չաբաթ ուայ օրերը՝ կիրակի, երկու-

շաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի,
ուրբաթ, շաբաթ:

Տարուայ եղանակները՝ գարուն, ամառ,
աշուն, ձմեռ:

Գարունը տարուայ եղանակն է. ցերեկը. կիրակին.
ամառը. երեքշաբթին. գիշերը. չորեքշաբթին. առաւօտը.
երեքշաբթին. աշունը. ուրբաթը. Օրը ժամանակի չափ է.
շաբաթը շաբաթուայ վերջին օրն է. ուրբաթը. հինգշաբ-
թին. ձմեռը. կիրակին . . .

Առաժնեք:—Էսօրուայ բանը էգուց մի գցիր:—Էսօրուայ փուշը,
էգուցուայ նուշը:—Վեց օր գործիր, եօթներորդ օրը հանգստացիր:

Հանելուկ:—Մի մանուկ կար զօրեղ, հրեղէն՝ խմեց, հատ-
ցրեց ջուրը գետից. բոլոր մարդկանց արաւ նա քէն՝ հնձեց,
վերցրեց խոտը դաշտից:

48. ԳԻՐԱԿՆԱՄՈՒՏ

Իրիկնաժամի դանդաղը տուին,
Բարեպաշտ մանկանց ժամ հրաւիրեցին.
Վաղը կիրակի՝ Աստուծոյ օրն է,
Վերջացրէք գործերդ, հանգստեան ժամն է:
Լսեց գիւղացին դաշտումն այս ձայնը,
Դէպի տուն քեց եզն ու գութանը.
Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
Դառը քրտընքով գնած մոմերը
Սրբերի առաջ մեղմ վառւում էին:

49. Ե Ր Բ Է Լ Ի Ն ՈՒ Մ

Ձիւնը հալում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղ-
կում, օրը երկարում:—Այս երբ է լինում:

Ամիսներ անցան, օրերն տաքացան, ամպեր բարձ-
րացան, անձրե թափեցին: Սրտերն հասել են, հնձող են
կանչում:—Այս երբ է լինում:

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին: Օրը կարճա-
ցաւ. հունձը վերջացաւ. բարակ անձրեք բարձրից է թափ-
ւում, և մութ գիշերը չորս կողմդ բռնում:—Այս երբ է լինում:

Դաշտ ու ձոր ահա՛ ձիւնով ծածկուեցան, ծառերից
սառցէ շիթեր կախուեցան: Մարդիկ ներս մտան իրանց
տները, իսկ զազանները— իրանց բները: Դուրսը սաստ-
կութեամբ քամի է փչում և ձիւնի փոշիով աչքերդ լըց-
նում:—Ասացէք, տեսնեմ, այս երբ է լինում:

49. Զ Ի Ի Ն

Երբ որ ձիւն կը գայ, ես կ'ուրախանամ,
 Որ դուրս պիտ' գընամ, դահուկ պիտ' խաղամ...
 Բայց տեղս որքան աղքատ տղայք կան,
 Որ տաք հալաւի կարօտ կը մնան:

50. Ա Մ Ի Ս Ն Ե Ր

Ա մ ի ս ն ե Ր՝ յունվար, փետրվար, մարտ,
 ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպ-
 տեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր:

Զ մ ե Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ դեկտեմբեր, յուն-
 վար, փետրվար:

Ա մ ա Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ յունիս, յուլիս,
 օգոստոս:

Ա շ ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ սեպտեմբեր,
 հոկտեմբեր, նոյեմբեր:

Գ ա Ր ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ մարտ, ապ-
 Րիլ, մայիս:

Յունվարը ձմեռային ամիս է, իսկ մայիսը... Սեպ-
 տեմբերը աշնանային ամիս է, իսկ փետրվարը... Մարտը
 գարնանային ամիս է, իսկ յունիսը... Յուլիսն ամառային
 ամիս է, իսկ հոկտեմբերը... Ապրիլը. օգոստոսը. դեկ-
 տեմբերը. նոյեմբերը.

51. ՄԱՅԻՍ

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
 Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
 Կապոյտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
 Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին:

Տերեւատ ծառի ստուերների տակ
 Թռչուններն իրանց երգերն են երգում,
 Կանաչ դաշտերի փափուկ մարգերում
 Պէսպէս կենդանիք ուրախ արածում:

52. Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

Ծեր Օհանը դաշտը դուրս եկաւ. նա շարժում էր թե-
 ւերը և նրանցից թռչուններ էր դուրս թողում: Օհանը
 շարժեց չորս անգամ և դուրս արձակեց ընդամենը տասն-
 երկու թռչուն:—Երբ թռան գնացին առաջին երեքը,
 ցուրտն սկսեց, գետերը սառեցան, մարդիկ լմրսեցան:—
 Երբ թռան երկրորդ երեքը, ձիւնը հալուեցաւ, խոտը կա-
 նաչեց, գետերը բարձրացան, ծառերը ծաղկեցան:—Երբ
 դուրս թռան միւս երեքը, եղանակը տաքացաւ, շոգ օրերն
 եկան, արտերն ու պտուղները հասան: Իսկ երբ դուրս
 թռան մնացած երեքը, փչեց ցուրտ քամին, սկսան անձ-
 րկներ ու մառախուղներ:

Ծերունու թռչունները հասարակ չէին. նրանցից
 ամեն մէկն ունէր չորս թև, ամեն մէկ թևի վրայ եօթը
 փետուր, իսկ փետուրների մէկ կողմը սև էր, միւսը ճեր
 մակ: Ամեն մէկ թռչուն, ամեն մի թևիկ և ամեն փե-
 տուր իր անունն ունէր:

53. Տ Օ Ն Ե Ր

Աստուածամօր ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի ծնունդը և Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկազարդ, կամ Քրիստոսի Դալուստը. Զատիկ, կամ Սուրբ Յարութիւն. Համբարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդավառ. Վերափոխումն Աստուածածնի. Խաչվերաց...

Առաջներ:—Կարմիր ձուն դատկին կըսազի:—Տարին մի դատիկ, այն էլ նաւակաւիք:—Ագաւի բերանով Վարդավառին ձիւն կըզայ:

Հանելուկներ:—Երեք ոտքէն, մէկ մօրուսէն, կանգնել կուտէ մեր հօր քիսէն:—Երկար աղիք, ծայրը ծաղիկ:

54. ՆՈՒՐԻՆ (Անձրեւաքեր)

Նուրին-Նուրին եկել է,
Աչքա-հուրին եկել է,
Զիլայ շապիկ հագել է,
Կարմիր գօտիկ կապել է:
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք,
Զուր բերէք՝ գլխին ածենք.
Մեր Նուրինի փայլ տուէք,
Ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

55. Ա Օ Լ Ի (Արեւաքեր)

Աօլի-ճօլի, ճօլ չըկայ,
Խաւիժ անեմ, եղ չըկայ,
Աօլին ընկել է ծովը,
Ծովիցը հանող չըկայ:

Չուան բերէք, դուրս հանենք,
Թոկ բերէք, կցան անենք,
Չու բերէք, թաթին դնենք,
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք:
Խոփը պատումն է ժանգոտել.
Չիլչը տափումն է ժանգոտել.
Կանաչ դաշտերին ենք կարօտ.
Կարմիր արկին ենք կարօտ:

56. ԱԶՆԱԿ (Զատկական երգ)

Ա՛րու-ճ՛րու, ճշանակ,
Աստուծոյ դուռը բանանք,
Դուրսը ժամ ասենք,
Ներս գանք՝ պատարագ անենք,
Սև եզը մատաղ անենք,
Պոզերը շարդալն անենք,
Տակը նստենք՝ քարզահ անենք:

57. ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ

Ալէլուիա, ալէլուիա.
Հըրէս եկաւ մի ձիաւոր,
Լախտը ձեռին քաջ ձիաւոր,
Աջու ձեռին Աւետարան,
Չախու ձեռին Սաղմոսարան.
Աջով գրէր, ձախով ջընջէր,
Չախով գրէր, աջով ջընջէր.
Բարեկամ, երեխայիդ անունն ի՞նչ է...
Չեր Յոլակը թախտին նստի,
Փափուկ ձեռը ջէրը տանի,
Հինգ արասին ջէրից հանի,
Սուրբ Սարգսին մատաղ անի:

58. ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳ

Ալէլուիա, ալէլուիա,
 Զատիկը արեւուսով,
 Զրօրհնէքը ճրագլուսով.
 Թէ քնած էք, վեր զարթեցէք,
 Թէ զարթուն էք, լաւ լսեցէք.
 Մարիամ եկաւ լալով-լալով,
 Լալով-լալով, մըղկըտալով,
 Լուսաթաթախ մանուկ ծընեց,
 Ծով ու ցամաք լուսով պատեց:
 Զեր տունն է չորեքսիւնի,
 Զորս սիւներից ուրն է սալի:
 Սալը շարակամի սրտին.
 Ապրի բարեկամի որդին.
 Տունը չէ՛ն, տունը չէ՛ն.
 Զեր տղայոց անունն ի՛նչ է:
 — Զայկ ու Արամ է:
 Դրբանք նստեն մէկ սեղանի,
 Գինի խմեն նախշուանի.
 Զեր թշնամուն գետը տանի,
 Գայլագառուր աչքը հանի.
 Մէկ պոչատ հաւ, մէկ ըստիլ իւղ
 Տուէր՝ ալէլուիան տանի:

59. Զ Ո Ր Ս Յ Ա Ն Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. Զմեռն էր: Գետը ծածկուել էր սառուցով: Գարե-
 գինը իւր ընկերների հետ խաղում և սղղում էր հաստ սա-
 ռուցի վրայ: Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախ-ու-

րախ տուն վազեց և ասաց հօրը. «Ա՛խ, հայրիկ, ինչ
 պատուական եղանակ է ձմեռը, որքան ուրախութիւններ
 ենք անում մենք՝ ձնագնդի ենք խաղում, սղղում ենք սա-
 ռուցի վրայ, սահնակներով զբօսնում ենք... Ա՛խ, ինչ
 կըլինէր, որ միշտ ձմեռ լինէր»: Հայրը հանեց ծոցի տետ-
 րակը և ասաց. «Գրի՛ր սրա մէջ քո ցանկութիւնը»: Գա-
 րեզինը գրեց:

2. Զմեռն անցկացաւ. Գարունը եկաւ: Բացուեցան
 ծառերի ծաղիկները. բարձրացան դաշտերի խոտերը.
 ամենայն տեղ ուստոստում էին հազարաւոր թիթեռներ ու
 բզեզներ: Գարեզինը դուրս գնաց դաշտը, ծաղիկներ
 քաղեց, թիթեռներ բռնեց, իսկ երբ երեկոյեան տուն
 եկաւ, ասաց հօրը. «Պէտք է իմանաս, հայրիկ, թէ որքան
 ուրախացայ ես այսօր. ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ
 է գարունը, և, եթէ ինձ մնար, ես կը ցանկանայի, որ միշտ
 գարուն լինէր»: Հայրը հանեց տետրակը և առաջարկեց
 Գարեգնին, որ իւր ցանկութիւնը գրէ: Գարեզինը գրեց:

3. Ամառնացաւ: Գաշտերի խոտը հասել էր և հնձող
 էր կանչում: Գարեզինն ու հայրը գնացին խոտ հնձելու:
 Քանի որ հայրը վէր էր տալիս անուշահոտ խոտը, Գա-
 րեզինն իրան զուարճութիւններն էր կատարում՝ ձուկն
 էր բռնում գետիցը, հատապտուղներ էր հաւաքում, հո-
 տաւէտ խոտերի վրայ գլորում էր: Երեկոյեան, տուն յետ
 դառնալիս, նա ասաւ հօրը. «Ահա այսօր ես անշափ ուրա-
 խացայ. երանի թէ ամառը վերջ չունենար: Գարեգնի այս
 ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ տետրակի մէջ:

4. Վերջապէս եկաւ և աշունը: Այգիներում լաւ-լաւ
 պտուղները հասել էին՝ խնձորը, տանձը, սալորը, սերկե-
 լիլը, խաղողը... Մարդիկ դուրս էին եկել այգեկութի:
 Գարեզինն էլ իր ծնողների հետ գնաց այգի և քաղն սկսե-
 ցին: Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էր վազվզում նա մէկ

ծառի տակից դէպի միւսը, ծիծաղում, երգում, խաղում և հատապտուղները բերանը գցելով՝ անուշ անում: Վերջը նա վազեց հօր մօտ և փաթաթուեց նրա պարանոցով ու ասաց. «Հայրիկ, աշունը տարուայ ամենալաւ եղանակն է»: Այն ժամանակ հայրը հանեց փորրիկ տետրակը և ցոյց տուեց, որ նա զարնան, ձմեռուան և ամառուան համար էլ միևնոյն բանն է ասել:

Պատմեցէք ձեր քառերով այս պատմութիւնը. ասացէ՛ք՝ թէ քանի գլխաւոր կտորների կարող էք բաժանել սրան եւ ինչ է ասուած իւրաքանչիւր կտորում:

60. ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՈԹՔ

Հայր մեր՝ որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն Քո. եկեսցէ արքայութիւն Քո. եղիցին կամք Քո որպէս յերկինս և յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր. թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց, և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ, զի Քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԵՐԲՈՐԳ ԶԲԶԱՆ

61. Ա Գ Ա Ն Զ Ո Ւ Ն

Մի շուն կար: Մի օր այս շունը, մի կտոր միս բերանին, պիտի անց կենար կամուրջով: Անց կենալիս՝ ցած նայեց ջրին և տեսաւ, որ մէկ ուրիշ շուն զնում է ջրի միջով՝ բերանին մի մեծ մսի կտոր: Հան ազահութիւնը շարժուեցաւ. նա ցած թռաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի ձեռքից խլել մսի կտորը:

Բայց ինչ. ցած թռչելիս՝ իր բերանի կտորն էլ վէր գցեց, ջուրը տարաւ. ջրի մէջն էլ ոչ շուն կար, ոչ մսի կտոր. կենդանին խարուել էր իւր ստուերից: Ազահութիւնը զրկեց նրան իւր ունեցածից:

62. ԷԶԸ ԵՒ ԶՈՒՆԸ

Էշը բարեկամացաւ շան հետ և խնդրեց, որ միասին ճանապարհ գնան: Զունը համաձայնուեց: Ճանապարհին երկու ընկերները մի խոտաւէտ տեղ կանգնեցին: Երկուսն էլ յոգնած էին, երկուսն էլ սոված: Էշն սկսեց ախորժակով արածել կանաչ խոտը: Զունն ուտելու բան չունէր:

— Ընկեր ջան, խուրջինումդ հաց շատ կայ, ասաց նա էշին. տո՛ւր ինձ մի կտոր, սոված մեռնում եմ:

«Խոտ շատ կայ այստեղ, կեր դու էլ ինձ պէս, ասաց էշը. հացը ես ուրիշների համար եմ պահում»:

Ջուներ հոտոտեց խոտը, պոկեց մի քանի հատ, ծամ-ծըմեց ու վէր ածեց:— Ես խոտ չեմ ուտում, էշ բարեկամ, ասաց շունը. այդ կերակրին սովոր չեմ. աղաչում եմ՝ մի պատառ հաց տուր, անօթի եմ:

էշն այս անգամ ականջ էլ չ'ղրեց շան աղաչանքին. ինքը աջ ու ձախ հնձում էր անուշ խոտը և ուտում:

Այդ միջոցին թփերի տակից երևեցաւ գայլը, իշի թշնամին. նա համարձակ դուրս վազեց անտառից, բայց երբ տեսաւ շանը, կանգնեց, դունչը երկարացրեց և տխուր ձայնով օռնաց:

էշը զարհուրեցաւ: «Ի՛մ սիրելի, ի՛մ պատուական ընկեր, ասաց նա. ահա քեզ բոլոր հացը. կեր, անուշ արա՛, միայն թէ ազատիր ինձ շար գազանի ատամներից»:

Ջուներ երեսը շուռ տուեց:— Դու արժանի չես, որ ես քո հացի պուռնկը կտրեմ, ասաց նա. քաղցածութիւնն ինձ չի սպանիլ. ես կը մտնեմ անտառը, կերակուր կը գտնեմ. դու էլ, եթէ կարող ես, գլխիդ ճարը տես:

Ասաց ու հեռացաւ շունը: Մի ընդէի մէջ գայլը պատառոտեց էշին:

63. Ա Ր Ե Ի

Արեւ-արեւ, Թկ, Եկ,

Ջիզի քարին վեր եկ,

Մեր ոչխարին մտիկ արա՛,

Որ գայլը գայ, իմաց արա՛:

64. Ս Ա Գ Ն Ո Ի Բ Ա Դ Ը

Սազն ու բազը գնացին լճի ափը, որ համ մի փոքր լողանան, համ էլ ուտելու բան գտնեն: Լողացան, մաքրուեցան, յետոյ յետ դարձան և սկսեցին իրար հետ զրոյց անել:

— Բաղիկ, կցեց սազը. տեսնո՞ւմ ես՝ ինչ շնորհալի թռչուն եմ ես՝ ջրումը լողում եմ, օդումը թռչում, գետնի վրայ էլ ման եմ գալիս. ասա՛, ինձ նման էլ կենդանի կա՞յ աշխարհումս. ես բոլոր թռչունների թագաւորը չեմ:

«Ես էլ հէնց դրա վրայ էի մտածում, ընկերս, պատասխանեց բազը. կասկած չ'կայ, որ դու շատ շնորհալի թռչուն ես. բայց ես էլ քեզանից պակաս չեմ. տես թէ ինչպէս եմ սուրուր տալիս ջրի երեսին, խաղում փրփրուն ալիքների հետ, ինչպէս եմ մտնում ջրի տակը, մանրիկ ձկներ ու ճիճուներ բռնում, նորից դուրս գալիս, ուռչում թագուհու պէս: Հա՛, հա՛, ընկերս, մենք շատ զարմանալի թռչուն ենք. մեզ նման շնորհքով կենդանի չ'կայ աշխարհիս վրայ»:

Լճի ափին, ծառի վրայ, վէր էր եկել ագռաւը և ականջ էր դնում զրանց: Երբոր բազը խօսքը վերջացրեց, ագռաւը կանչեց. «Ա՛յ միամիտ թռչուններ, ինչի էք հպարտանում: Կարո՞ղ ես դու, սագիկ, շան պէս արագ վազել»:

— Ոչ, պատասխանեց սազը:

«Իսկ դու, բաղիկ, ծիծեռնակի պէս թռչիլ կարո՞ղ ես»:

— Զեմ կարող, ասաց բազը:

«Իսկ ձեզանից ո՞վ կարող է լող տալ ձկան նման»:

Սազն ու բազը գլուխները կախ գցեցին:

Ուրեմն էլ ինչի էք հպարտանում: Ես կարծում եմ, ընկերներ, որ աւելի լաւ է, երբ մարդս մի բան գիտէ ու հիմնաւոր, քան թէ շատ բան ու բոլորն էլ թերի:

65. ԲԵՐ Դ Ի Կ

«Բաղիկ—բաղիկ,
Կարմիր թաթիկ,
Ո՛ր ես գնում կամաց-կամաց,
Չագուկներդ չորս կողմի առած»:
—Ես գնում եմ՝ ջուր գտնելու,
Չագուկներս լուսնալու.
Չագուկներս մարուր-մարուր,
Տղոց երեսն աղտ է ու մուր:

66. ՀԱՐԸ ԵՒ ՉԱԳԻԸ

Հաւը ձագերն առաւ ու գնաց քջուջ անելու: Քջուջ անելիս՝ մայրը նկատեց, որ ուրուրը պտտում է երկնքի երեսին: Մայրը ձայն տուեց: Չագերը հասկացան՝ որ վտանգ կայ, վազեցին, մտան մօր թևերի տակ: Յինը երկար պտտեց և էլ ճուտ չ'տեսնելով՝ գնաց: Հաւը բաց արեց թևերը: Չագերը նորից սկսեցին վազվզել ու խաղալ: Անց կացաւ մի քանի րոպէ: Սրատես ուրուրը հեռուից նկատեց ձագերը և դէպի նրանց թռաւ: Հաւն էլ քնած չէր. նա բարձր ձայնով կանչեց իւր ձագերին: Վազեցին ձագերը, մտան իրանց մօր թևի տակ: Բայց մի ձագուկ ականջ չ'արեց մօր ձայնին. նա կարծեց, թէ ուրուրն առաջուայ պէս կ'անցնի կ'երթայ. բայց սխալուեց: Յինը նետի պէս ցած իջաւ և նրան ճանկերի մէջ առաւ, տարաւ:

67. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

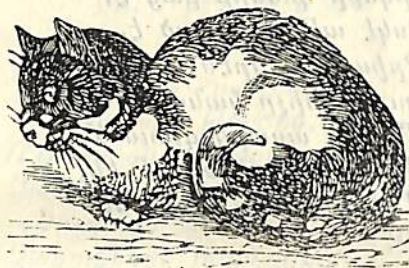
Լուսացաւ, լուսացաւ,
Լուսն է բարին,
Ժիտն է ծառին,
Հաւն է թառին.

Աշխատաւոր, վեր կաց բանի.
Ժոյլ մարդու քունը տանի:
Երկնքի դռները բաց է,
Ոսկէ աթոռը դրած է,
Քրիստոսը վրէն նստած է,
Լուսաւորիչը կանգնած է.
Մեծ ու պստիկ զրում են,
Արդարները խաղում են,
Մեղաւորները լալիս են:

68. ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Մի չար կատու կար. նա խեղդում էր ձեռն ընկած մուկը և սաստիկ նեղն էր գցում նրանց: Մկներն էլ յիմար չէին. նրանք շուտով ճանաչեցին իրանց թշնամուն և աշխատում էին թագկենալ. երբոր կատուն տանն էր, բնիցը դուրս չէին գալիս: Բայց փիսօն խորամանկ էլ էր. նա գնաց ամբարը, ալրի մէջ թաթախուեց և, այդպէս սպիտակած, մտաւ հացի տաշտը ու նրա մի անկիւնում կուշ եկաւ: Երկար ժամանակ կատուի ձայնը չէր լսում: Մկները կարծեցին, թէ սատկել է. դուրս եկան ծակերից և սկսեցին ուտելու բան որոնել: Մէկ մուկը մօտեցաւ հացի տաշտին, նայեց, տեսաւ մի սպիտակ բան. «Ա՜յն է, ասաց նա. այստեղ համ հաց կայ, համ պանիր»: Ասաց ու մօտ վազեց պանիրին: Պանիրն էլ մեր ալրակոլոր կատուն էր. թաթը մեկնեց և տեղն ու տեղը խեղդեց մկանը: Յետոյ եկաւ երկրորդը, երրորդը, չորրորդը. իսկ մեր փիսօն

ամենքին էլ խեղդոտեց: Վերջապէս մօտ եկաւ մի ծեր ու փորձուած մուկը, կանգնեց տաշտի շրթունքին և զգոյշ նայեց սպիտակ բանին. յետոյ ճանաչեց նրան ու ասաց. «է՛յ, բարեկամ, ճանաչեցի, մլաւան կատուն ես. գոյնդ ես փոխել, հոգիդ միենոյնն է»: Եսաց ու փախաւ, ընկերներին իմաց արաւ:

69. Փ Ի Ս Օ

Կատուն եկաւ, փխիկ-փխիկ,
Հազար նազով, ինչպէս հարսիկ,
Դունչը սրբեց թաթիկներով,
Մազը սանրեց չանչիկներով:
— Կատու-կատու, էր ես տրտում,
Թէ մլններն են այսօր արթուն:

70. ԿՍՂՆԻ ԾՍՌԸ ԵՒ ԵՂԷԳԸ

Անտառի կողքին բարձրացել էր մի մեծ կաղնի. Սրանից քիչ հեռու աճել էր եղէգնիկը: Մի օր կաղնի ծառը գլուխը շարժեց և ասաց. եղէգնին. «Ի՜նչքան անպէտք ես և թոյլ, այ ողորմելի, ամեն մի մանուկ քեզ կարող է կտրել, կտրատել. թեթե քամին էլ թեքում, գետնիցն է

կպցնում քեզ: Իսկ ես, նայիր, որքան մեծ եմ և յաղթանդամ. ես բանի տեղ չեմ դնում գիւղացի մանուկներին, չեմ էլ վախենում քամուց ու փոթորկից. ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ»: Այս ասած-չասած, սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Փոքրիկ եղէգը կռացաւ, գետնիցը կպաւ: Հաստաբուն կաղնի ծառը սկսեց քամու առաջ օրորուիլ. նրա արմատները ճրճուացին, տրաք-տրաքեցին և հպարտ կաղնին վայր ընկաւ, ճղնակոտոր եղաւ:

Քամին անցկացաւ: Փոքրիկ եղէգը նորից բարձրացրեց իւր ճկուն գլուխը և, նայելով հարևանին, մտածեց. «Ո՞վ որ փքանայ, շուտով չքանայ»:

71. ՔՐՈՋ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔԸ

Ելնեմ ծառը՝ զարդարեմ,
Վէր գամ տակը՝ մխիթարեմ.
Հաւի վառիկը մորթեմ,
Ցանեմ գետը, լուանամ,
Եփեմ ու չորանին տամ.
Չորանն ինձ մի ոչխար տայ.
Ոչխարըն Աստուծուն տամ.
Աստուած ինձ մի եղբայր տայ:
Եղբայր-եղբայր, ջան եղբայր,
Ջանս քեզ մատաղ, Եղբայր,
Կաբայ եմ կարել, կարճ է եկել,
Բուզմայ եմ շարել, խոչ է եկել,
Ծընճողուկի լեզուն մեղրով,
Քեզ համար եմ տապակել:

72. ՈՋՆԻՆ ԵՒ ՕՁԸ

Որսորդը տեսաւ ոգնուն և յետևից ընկաւ, որ բռնէ: Ոգնին փախաւ՝ ժայռի տակը պահուելու: Ժայռի տակն

էլ իրան համար բուն էր շինել օձը և, նրա մէջ կուտապ եկած, ննջում էր: «Բարեկամ, ձայն տուեց ոգնին. վտանգի մէջ եմ, օգնիր, տեղ տուր, որ պահուիմ. երբոր որսորդը կը հեռանայ, շնորհակալութիւն կանհմ քեզ»: Օձը յետ քաշուեց: Ոգնին ներս մտաւ խռռչը և որսորդից ազատուեց:

Վտանգն անցած էր: Օձն ասաց ոգնուն. «Ընկեր, փշերդ ինձ նեղութիւն են տալիս. հեռացիր, գնա»: Ոգնին բարկացաւ. «Ինչպէս ես համարձակուիմ, սողոն անպիտան, այդ լեզուով խօսել հետս. հեռացիր աչքիցս, քանի դեռ կենդանի ես, ապա թէ ոչ...» Եւ ապերախտ կենդանին պատրաստուում էր յարձակուիլ իւր բարեբարի վրայ, բայց օձը, նրա միտքը հասկանալով, թողեց իւր տունն ու փախաւ:

73. ԳՈՂ ԱՂՈՒԷՍ

Աղուէսը պարկեց աղբի տակին,
փոյ-փոյ.

Աչքը գցեց չաղ հաւի ծագին,
փոյ-փոյ.

Նետով կըտամ աչքի տակին,
փոյ-փոյ,

Որ մօտ չգայ նա մեր ջակին,
փոյ-փոյ:

74. ՈՉԽԱՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Մի անգամ ոչխարը գնաց առուակի մօտ, որ ջուր խմէ: Այդ ժամանակ միկնոյն առուակից ջուր էր խմում և գայլը: Գայլը վերէն էր կանգնած, ոչխարը ներքը: 2ար գազանը կամեցաւ ոչխարին ուտել: Նա վերից ձայն տուեց. «Է՛յ, դո՛ւ, ինչպէս ես համարձակուիմ ջուրս պըղտորել. այդ բանի համար ես քեզ իսկոյն կը խեղդեմ, կ'ուտեմ»:

— Տէր^աիմ, կանչեց ոչխարը, ինչպէս կարող եմ քո ջուրը պղտորել. ես ներքէն եմ կանգնած, իսկ դու վերէնում ես:

«Պղտորում ես, թէ չես պղտորում, այդ միկնոյն է, ես քեզ պէտք է ուտեմ. ձեր ցեղը միշտ թշնամի է եղել ինձ. երէկ ես ուզում էի մօտենամ հօտին, քո հայրն էր, որ շնեւին իմաց տուեց. նրանք յետեւիցս ընկան, քիչ մնաց պատառ-պատառ էին անում»:

— Ես հայր չունիմ, տէր. հայրս վաղուց մեռել է:

«Ուրեմն մայրդ կըլինէր»:

— Մայր էլ չունիմ. մայրս հէնց այն օրը մեռաւ, երբ ինձ ծնեց:

«Ուրեմն ազգականներիցդ մինը կը լինէր. ինչ էլ որ լինի, դու միշտ մեղաւոր ես իմ առաջ»: Այս ասաւ չար գազանը և անմեղ ոչխարին խեղդեց ու լափեց:

75. ԳԱՌՆ ՈՒ Կ

Սիրուն, անմեղ իմ գառնուկ,
Բուրդըդ սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազելով ու արօտ,
Մօրդ քաշում ես կարօտ:

Մի լար, գառնով սիրական,
Փոքրիկ տղի դու նման,
Կըզայ մայրըդ, հետը շատ
Կը բերէ քեզ անուշ կաթ:

76. Կ Թ Ի Կ Ո Վ

Մարդու մէկը մի կով ունէր: Կովը կաթնով կերակրում էր նրա բոլոր ընտանիքը: Տանտիկինը կաթնից մածուն էր մէրում: Մածունը պատրաստի կերակուր է խեղճի զաւակների համար: Կաթնից և մածնից խնոցի էր հարում, իւղը հանում՝ պահում, թանն էլ եփում՝ կերակուր շինում: Կովի կաթնից պանիր էլ են շինում՝ ձմեռուայ համար պահում: Այսպէս՝ կաթնատու կովը գիւղացու համար մեծ հարստութիւն է: Մեր ասած կովն էլ կաթնատու կով էր. օրէնը երկու անգամ կթւում էր և ամեն անգամ մի մեծ կովկիթ կաթն էր տալիս: Մի անգամ գիւղացին հիւրերի էր սպասում. խնամիքը հարեան գիւղից տեսութեան պիտի գային. կաթը շատ պիտի հարկաւորուէր. պէտք էր կարագ, սէր, մածուն պատրաստել: Ի՞նչ անէր տանտիկինը: Մտածեց-մտածեց խելօքը և վճռեց, որ երեք-չորս օր չըկթէ կովը: «Յետոյ վերջին օրը հինգ-վեց կովկիթ միանգամից կըկթեմ», ասաց նա: Բայց ինչ երեք-չորս օրից յետոյ՝ երբ ուզում էր կթել, տեսաւ որ ցամաքել է. անկթիլ մնալուց կաթը յետ էր տուել կովի ծծերում: Խեղճ տանտիկինը նոր հասկացաւ, որ ամենայն ընդունակութիւն բթանում է, երբ չի գործածւում:

77. Խ Ր Ա Տ

Մի խնդրիր Աստուծուց ոչ փող, ոչ պատիւ,
Այլ քեզ կրթելու՝ խելք, շնորհք, սիրտ ազնիւ.

Երբէք մի պարծենար, թէ արդէն գիտուն ես.
Որքան բան սովորեա՛ այն է օգուտ քեզ:
Ընկերներիդ օգնող եղիր,
Աղքատներին սէր ցոյց տուր.
Տէրն ասում է՝ չէ անվարձ.
Նաեւ բաժակ մի ցուրտ ջուր:

78. Փ Ի Ղ Ե Ի Ք Ո Ր Ո Ր

Փղապանը փողոցներով անց էր կացնում իւր ձեռնասուն փիղը՝ մարդկանց ցոյց տալու, փող հաւաքելու համար: Մարդիկն էլ մեծ բաղմութեամբ հետևում էին նրան: Յանկարծ մի փոքրիկ քոթոթ, որտեղից որ էր, դուրս վազեց և սկսեց սաստիկ հաջել նրա վրայ: Մեծ շունը տեսաւ այդ և ասաց. «Ձայնդ կտրի՛ր, ա՛յ լակոտ, դու ո՞վ ես, որ փղի դէմ հաջում ես. ահա դու հեւում ես, իսկ նա հաջելուդ էլ ուշք չի դարձնում՝ հանդարտ ու անխռով շարունակում է իւր ճանապարհը»:

— Ես հօ նրա համար չեմ հաջում, որ փղին վախեցնեմ, պատասխանեց քոթոթը. իմ միտքս այն է՝ որ ուրիշները տեսնեն իմ արածը և ասեն. «Տեսէ՛ք՝ քոթոթն որքան քաջ է, որ փղի դէմ էլ կը հաջէ»:

79. Տ Ղ Ա Յ Ո Յ Ա Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր երկնաւոր, հայր ամեն մարդի,
Դու ինձ ամեն օր տաս հազար բարի՝
Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր եւ քաղցրիկ մայր,
Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր:
Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ Քեզի.
Առջեւդ կընկնեմ, կենամ աղօթքի.
«Ծնորհդ տուր ինձ, որ ծնողներիս,
Ուսուցիչներիս եւ իմ մեծերիս
Լինիմ սիրելի, իսկ Քեզ հաճելի»:

80. ԽՆԴԻՐ ԱՌԱՎԱՐՆԵՐ

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում. սայլի վերայ կային նաև մի գայլ և մի գառը: Նա հասաւ գետի եզերքը, բայց երբ ուզում էր կամրջից անց կենալ, պահապանն առաջն եկաւ և ասաց. «Եթէ ուզում ես, որ թող տամ առանց վարձի կամրջից անց կենաս, մի պայման կայ, որ պէտք է կատարես. պէտք է ապրանքդ ջուկ-ջուկ անցկացնես՝ գայլը, գառը և խոտը, բայց այնպէս, որ իրարու վնաս չհասցնեն»:

Ի՞նչ անէր գիւղացին. եթէ առաջ գայլը տանէր, գառը կուտէր խոտը.—եթէ խոտը տանէր, գայլը կը պատառոտէր գառնուկը: Մտածեց-մտածեց մեր գիւղացին և իւր ապրանքն այնպիսի հնարքով անցկացրեց, որ մէկը միւսին ամենևին վնաս չտուեց:

Հիմա իմացէ՛ք, թէ գիւղացին ի՞նչպէս անցկացրեց իւր ապրանքն:

81. ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Որդին. «Խնդրում եմ, հայրիկ, ասա՛ ինձ, քաղցրիկ, ինչո՞ւ ամեն օր եղբայրս Գրիգոր չուտ է վեր կենում, և ո՞ւր է գնում. ինչո՞ւ մինչև ճաշ տուն չէ յետ դառնում»:

Հայրը. «Աչքի լոյս, եղբայրդ ամեն առաւօտ դպրոց է գնում և մինչև ճաշը այնտեղ է մնում. այնտեղ են գնում և միւս մանուկներ, նորա ընկերներ. նոքա գնում են, որ ուսում առնեն և յետոյ բարի, խելօք մարդ լինեն»:

82. ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՃԱՆՃ

Ճանճերը գոհ չէին իրանց կացած տեղից. նրանք խորհուրդ արին, որ ուրիշ երկիր գնան: Բայց մենակ չէին

ուզում գնալ. իրանցից մէկին ուղարկեցին մեղուի մօտ, որ նա էլ գայ:

— Մեղու եղբայր, ասաց ճանճը. չար մարդիկ դադար չեն տալիս մեզ այստեղ. հերիք չէ, որ ամեն բան ծածկում են մեզանից, պատուհաններումն էլ թոյն են դնում, որ ուտենք ու մեռնենք: Խրճիթներումն մեզ չեն նեղացնում մարդիկ, բայց այնտեղ էլ ուրիշ թշնամի ունինք՝ սարդերը ձգում են իրանց ոստայնները, մեր ոտները մճրճում են, մեզ խեղդում, մեր արիւնը ծծում: Արի՛, մեղու եղբայր, գնանք հեռանալու այստեղից:

Մեղուն լսեց և պատասխանեց. «Դուք գնացէ՛ք, ուր որ կամենում էք. ես ձեր ընկերը չեմ. ինձ համար այստեղ էլ շատ լաւ է. ամենքը պատուում են ինձ ու սիրում. ես էլ ամենքին օգուտ եմ տալիս. իմ մեղրը թէ՛ չար և թէ՛ բարի մարդի, թէ՛ հարուստի և թէ՛ աղքատի ճաշակը քաղցրացնում է. իմ տուած մօմը Աստուծու տաճարն է լուսաւորում: Դուք գնացէ՛ք, ուր որ կամենում էք. միայն զիտենաք, որ ամեն տեղ էլ ձեզ կը հալածեն, որովհետև ոչորի օգուտ չէք տալիս. բացի օգուտ չտալը, ձանձրացնում էլ էք»:

83. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ՃԱՆՃԸ

Մ Ե Ղ Ո Ւ Ն

Գարուն, ամառ, ամեն օր
 Ես գնում եմ դաշտ ու ձոր.
 Աշխատում եմ ես անվերջ,
 Մեղր պտրում ծաղկանց մէջ,
 Եւ գտածըս ես չիտակ
 Իսկոյն տանում եմ փեթակ,
 Որ երբ փրչէ ցուրտ քամին,
 Ծաղիկները թառամին,
 Ես ձմեռը պաշարով
 Լինիմ իսպառ ապահով:

Ճ Ա Ն Ճ Ը

Փոքրիկ ճանճ եմ զուարճատէր,
 Միշտ թռչում եմ վայր ու վեր,
 Մի հով տան մէջ, մի բակում,
 Սաստիկ արևի տաքում.
 Կերուխումից, խաղից ջոկ
 Իսկի չունիմ ուրիշ հոգ
 Եւ, ներկայով բաւական,
 Միտք չեմ բերում ապագան:

84. Օ Զ Ը

Ձմեռն էր: Գիւղացին անտառ գնաց փայտ կտրելու:
 Փայտ կտրելիս՝ նա տեսաւ մի օձ, որ ցրտից սառել, փե-
 տացել էր: Բարի գիւղացին խղճաց օձին, վերցրեց, զրեց
 կրակի մօտ, որ տաքանայ: Օձը տաքացաւ թէ չէ՝ վրայ
 վազեց, որ կծէ գիւղացուն:

«Ո՛վ ապերախտ, ասաց մարդը. իմ լաւութիւնը դրա-
 նով ես վճարումս: Այս ասաց ու կացնի քիւփով խփեց,
 գլուխը ջախջախեց:

85. Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր Ի Ն

Արևն իւր ոյժը կորցրած՝
 Ամպերի տակ ծածկուեցաւ,
 Սաստիկ քամին ողջ ծառերի
 Տերկները վէր ածաւ:

Ջատ թռչուններ և թիթեռներ
 Անյայտացան դաշտերից.
 Ծառը չունի կանաչ տերև՝
 Նա զրկուած է իւր զարդից:

Երկնքումը ամպի քուլէքն
 Անձրևներ են պատրաստում.
 Անտառը իւր տերևներով՝
 Առուն տըխուր քըշքըշում:

Ինչի՞ դաշտերի սողուններ
 Եւ վայրենի թռչուններ
 Հտապում են իրանց համար
 Մի ապահով տեղ գտնել:

86. ՈՋՆԻՆ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Սոված գայլը մի օր թափառում էր դաշտումը և ու-
 տելու բան էր որոնում: Քանի օր էր՝ նա ոչինչ չէր կե-
 րել. խեղճի փորը վեց-վեց էր անում: Այդ միջոցին նա

տեսաւ մի փոքրիկ կենդանի, որ կամաց-կամաց առաջ էր գալիս: Սա փշոտ ողնին էր: Գայլը մօտեցաւ նրան: Ողնին ոտն ու ձեռք հաւաքեց, կծկուեցաւ, փշերը ցից արեց: Գայլը դժուարի բռնուեցաւ. նա մտածեց խորամանկութեամբ բանը գլուխ բերել: «Սիրուն ողնի, ասաց նա. այդ ի՞նչ սիրունիկ ոտիկներ, ի՞նչ նազանի դունչ ունիս. ափսոս միայն, որ զգեստդ փշոտ է. ի՞նչ կը լինի, ընկերիկ, քնքուշ փորդ գոնէ չծածկես այդ անպիտան փշերով»:

Ողնին քթի ծայրը դուրս հանեց և ասաց. «Հանգիստ թող ինձ, գայլ, գովասանքիդ կարօտ չեմ: Ճնորհակալ եմ Աստուծուց, որ մարմինս ծածկել է փշերով: Եթէ այս փշերը չլինէին, դու ուրիշ լեզուով կըխօսէիր հետս»:

87. ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՉՆԱԿԸ

«Սիրուն թռչնակ, բռնուեցար,
Ցանցից չես ազատուիլ.
Ոչինչ բանով աշխարհում
Քեզինց չենք բաժանուիլ»:

—Ա՛խ, ձեր ինչին եմ պէտք ես,
Սիրելի մանուկներ.
Թողէք ինձ ազատ թռչիմ,
Բացէք ցանցիս դռներ:

«Զէ, չէ, թռչնակ, չենք թողիլ,
Գու մեզ մօտ կըմնաս,
Մենք քեզ շաքրէ հաց կըտանք,
Գուտես, կ'ուրախանաս»:

—Ա՛խ, շաքրէ հաց չեմ սիրում,
Քաղցրեղէն չեմ ուտում.
Թողէք, դաշտի մորեխներն
Ջաքրից լաւ եմ հաշուում:

«Այնտեղ, դաշտում, ձմեռը
Գուցէ ցրտից մեռնիս,
Իսկ մեզ մօտ ոսկուց շինած
Վանդակի մէջ կապրիս»:

—Օ՛, մի վախէ՛ք՝ ձմեռը
Տաք կողմեր կըթռչեմ,
Իսկ բռնուած դրախտն էլ
Ինձ բանտ կը համարեմ:

«Թռչնակ-թռչնակ, մենք ինչպէս
Քեզ կըփայփայէինք,
Զէինք թողնիլ, որ տըխրես,
Միշտ կուրախացնէինք»:

—Հաւատում եմ, բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կըվընասէր,
Որովհետեւ այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կըփակուէր:

«ձգմարիտ է, սկսեց թռչուն,
Գերութեան չես տանիլ,
Աստուած քեզ հետ, դէհ, թռի՛ր,
Ազատ, ուրախ եղիր»:

88. ՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Լինում է—չի լինում մի այժմ: Այս այժմն անտառում իրան համար տունն է չինում և իր զաւակների,—փոքրիկ ուլերի հետ բնակում է նրա մէջ: Ամեն առաւօտ մայրը դուրս է գնում արածելու: Գնալուց առաջ նա ասում է իր ձագերին. «Ո՛րդիք, դռները փակեցէք, հանգիստ կացէք և եթէ դրսից մարդ գալու լինի, դուռը բաց չանէք»: Ասում է ու գնում: Դաշտումը լաւ արածելուց, կուրծք կաթնով լաւ լցնելուց յետոյ, այժմ տունն է գա-

լիս: Տան դռները փակ են: Նա պոզերով դուռը ծեծում է ու կանչում.

«2ալիկ-մալիկ ուլիկներ,
2ալ-պըտուրիկ այծիկներ,
ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը բաց են անում դուռը: Մայրը ծիծ է տալիս նրանց և կրկին գնում է արածելու:

Այս ամենը տեսնում ու լսում է գայլը. նա մտքումը դնում է, որ խաբելով ներս մտնէ ուլերի փարախը, երբ մայրն այնտեղ չըլինի: Մի օր, երբ այծը դուրսն է լինում, գայլը կամաց-կամաց գալիս է, թաթով դռանը խփում է ու կանչում.

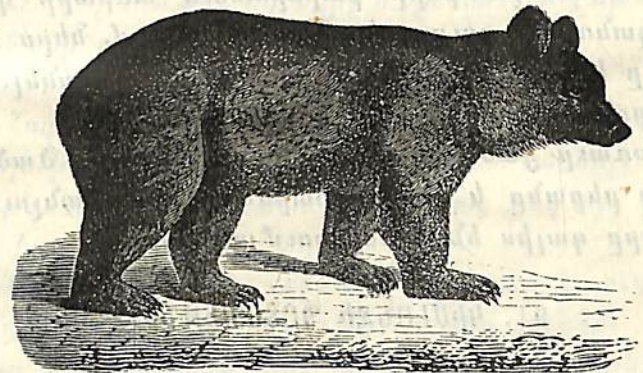
«2ալիկ-մալիկ ուլիկներ,
2ալ-պըտուրիկ այծիկներ,
ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը մի լաւ ականջ են դնում. նրանք հասկանում են, որ դուռը ծեծողը իրանց մայրը չէ և պատասխանում են. «Դու մեր մայրը չես, կորի՛ր, հեռացի՛ր այդտեղից. մեր մայրը բարակ ձայն ունի ու քաղցր է մկկում, դուռն էլ պոզերով է ծեծում»: Ասում են ու դուռը բաց չեն անում: Գայլը թողում՝ հեռանում է: Փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է մայրը. նա գովում է ուլերին, որ դուռը բաց չեն արել.— «Դուք շատ լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը բաց չէք արել. թէ չէ՝ նա ձեզ ամենքիդ էլ կ'ուտէր»:

89. ԳԱՌՆ ՈՒ ՄԱՅՐԸ

— Ինչ ես լալիս, գանուկս:
«Խիստ ծեծ կերայ, մայրիկս»:

— Քեղ ո՞վ ծեծեց, արիկի:
«Մէկ շար պառաւ, իմ մայրիկ»:
— Ինչի՞ ծեծեց քեզ, գանուկի:
«Ծառի տակն էի, մայրիկ»:
— Ինչո՞վ ծեծեց, նաղանի:
«Հաստ ճիպոտով, իմ նանի»:
— Ո՞րտեղիդ զարկեց, անուշիկ:
«Ոտիկներիս քնքուշիկ»:
— Ի՞նչպէս լացիր, անմեղիկ:
«Մէ, մէ, մէ, մէ, իմ մայրիկ»:

90. ԱՐՋԻ ԹԱԹԸ

Գիւղացիք թակարթ սարքեցին և մի արջ բռնեցին: Արջին սպանելով չ'սպանեցին, միայն կացնով նրա թաթը կտրեցին: Երեք ոտնանի արջն էլ կաղի տալով փախաւ, գնաց: Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթն իրան տան. խուզեց նրա վրայի մազը և կաշին էլ մաշկեց: Պառաւը միսը կրակին դրեց՝ եփելու, ինքն էլ նստեց կաշուի վրայ և սկսեց մանել նրա մազը: Մանեց-մանեց մին-

չև կէս գիշեր: Կէս գիշերին, մէկ էլ տեսնես, մի ձայն է լսում, մի բան լուսամուտի տակ թրմփ-թրմփացնում, չըխկ-չըխկացնում է:

Պառաւր լուսամուտից դուրս է նայում և ինչ է տեսնում:—Տեսնում է՝ որ թաթը կտրած արջը կաղի տալով մօտենում է խրճիթին:

Պառաւր սաստիկ է վախենում. նա կենում էր մենմենակ գիւղի մի ծայրում. ինչ անէր, ինչ չ'անէր, արջից քնչպէս ազատուէր: Արջը քիչ էր մնացել, որ ներս մտնէր. նա արդէն տըփտըփում էր, որ դուռը գտնի, կըրնկահան անի: Ել ուրիշ հնար չկար. պառաւր թոնդրի բերանը բաց է անում ու ինքը բարձրանում ամբարի գլուխը: Արջը գտնում է դուռը, կըրնկահան անում, ներս մտնում խրճիթը և սկսում է մթնումը պտոյտ-պտոյտ անել. մին էլ ինչ-թրմփ թոնդրի մէջն է ընկնում:

Պառաւր ցած է գալիս ամբարի գլխիցը, ծածկում է թոնդրի բերանը և գնում, հարեաններին կանչում. Հարեանները գալիս են և սպանում արջին:

91. ԿԻՍԼԱՆՋԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

I. Լինում է-չի լինում մի պառաւ: Այս պառաւն ունենում է երեք տղայ՝ երկուսն առողջ, իսկ երրորդը պակասաւոր: Նրանք ապրում էին խեղճ-աղքատիկ: Մի օր պառաւն ասում է որդոցը. «Սիրելի որդիք, տեսնում էք՝ ինչ չքաւորութեան մէջ եմք. ինչ էք տանը նստոտել, գնացէք, աշխարհս մեծ է, մի գործ բռնեցէք, որ ձեզ համար գոնէ մի կտոր հաց ունենաք: Եղբայրները խորհրդի են նստում: Ի՞նչ անեն, ինչ չանեն: Միջնակ եղբայրը մեծին ասում է. «Լսել ես, անպէր, ասում են, որ այս-ինչ անտառում մի վիշապ կայ, մեծ հարստութեան

տէր. արի-գնանք, սպանենք նրան և փողերը վեր առնենք»: Մեծ եղբայրը համաձայնութիւն է տալիս: Փոքր եղբայրը խնդրում է, որ իրան էլ հետները տանեն:

—Դու ինչի՞ համար ես գալիս, Կիսլանջ, գլխներիս բնո լինելու. դու տանը կըմնաս, մօրդ կըմխիթարես, մինչև որ մենք յետ կըգանք, ասում են եղբայրները: Յետոյ իրանց մօրը մնաս բարով ասելով՝ նրանք ճանապարհ են ընկնում:

Գնում են-գնում, շատն ու քիչը Աստուած գիտէ, հասնում են մի աղբիւրի, որի մօտից ճանապարհը երկուսի էր բաժանւում. մեծ եղբայրը բռնում է մէկ ճանապարհը, միջնակը միւսը:

Գնում է-գնում մեծ եղբայրը և պատահում է մի հովուի:

—Բարի աջողում:

«Աստուծո՛ւ բարին»:

—Հովիւ եղբայր, եթէ այս ճանապարհը բռնած գընամ, այս-ինչ վիշապի բնակարանին չեմ հասնի:

«Կըհասնես, բայց Աստուած ազատէ քեզ այդ բանից. ինչ ունիս դու այդ մարդակերի մօտ»:

—Լսել եմ որ մեծ հարստութեան տէր է. ուզում եմ սպանեմ և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեմ:

Երբ այս խօսքերը լսեց բարի հովիւը, սկսեց քթի տակը փրնթփրնթալ.

«Ահա մի մահկանացու,

իբ գլխից ձեռք վեր առած,

Դատարկ յոյսերից խաբուած,

Կամենում է գոհ լինել

Մեծ վիշապին մարդակեր»:

—Ի՞նչ ես ասում, հովիւ եղբայր. միթէ կարծում ես, որ չեմ կարող սպանել վիշապին: Օ՛, դու ինձ չես ճանաչում:

«Այ մարդ, գիտես ինչ կայ, ասում է հովիւը. ես քեզ մի փորձ կառաջարկեմ. ես կըկթեմ իմ երկու սև այծերը,

կաթնով կըլցնեմ այս կովկիթը, կըբըթեմ, առաջդ կը
դնեմ. յետոյ կըհեծնեմ այծերիցս մինը և կըպտտեմ հօտի
շուրջը. եթէ դու այդ միջոցին բոլոր կովկիթը դատար-
կած լինիս, կարող ես վիշապին յաղթել, եթէ ոչ՝ չես
կարող: Պառաւի տղան համաձայնուեց: Հովիւը կովկի-
թը լցրեց և ինքն սկսեց պտտել. բայց երբ եկաւ մեր
ճանապարհորդի մօտ, նա կաթնաբըթոշի կէսն էլ չէր կե-
րել: Այն ժամանակ բարի հովիւն ասաց նորան.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Փորձուած հովուիս ականջ դիր,
Յետ դան, գլուխդ ազատիր»:

Ականջ չարեց մեր ճանապարհորդը խեղճ հովուի խօս-
քին և առաջ դնաց: Գնաց-գնաց և պատահեցաւ մի ուղ-
տապանի:

— Բարի աջողում:

«Աստուծո՛ւ բարին: Օտա՛ր եղբայր, ո՛ր ես գնում»:

— Գնում եմ այս ինչ վիշապին սպանեմ և նրա գան-
ձը վեր առնեմ:

Ուղտապանն էլ՝ այս որ լսեց, սկսեց երգել.

«Ահա մի մահկանացու,
Իր գլխից ձեռք վեր առած,
Դատարկ յոյսերից խաբուած,
Կամենում է զոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»:

— Ի՞նչ ես երգում, ուղտապան:

«Ես այն եմ երգում, որ դու կըգնաս, ինչպէս գնա-
ցել են շատերը և էլ յետ չես դառնալ. վիշապը ողջ-ողջ
կուլ կըտայ քեզ: Պէտք է գիտենաս, այ օտարական, որ
նա միայն կարող է մեծ վիշապի հետ կռիւ տալ, ով որ
ահա այս ուղտին փչելով գետին կըզլորէ»:

Այս ասաց ուղտապանը և մի մեծ ուլտ քաշեց, մեր
ճանապարհորդի առաջ կանգնացրեց: Պառաւի տղան ու-

ղեց ցոյց տալ իր ոյժը. փչեց, փչեց, բայց ուղտը տե-
ղիցն էլ չ'շարժուեցաւ, ուր մնաց թէ վէր ընկնէր: Այն
ժամանակ բարեսիրտ ուղտապանը նորից սկսեց երգել.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Ուղտապանիս ականջ դիր,
Յետ դան, գլուխդ ազատիր»:

Ծիծաղեց մեր ճանապարհորդը բարի ուղտապանի
վրայ և շարունակեց ճանապարհը: Գնաց, հասաւ վիշապի
կացարանին: Դռան ճեղքից մտիկ արեց և տեսաւ, որ
վիշապը նստած է, մի ահագին կաթսայ առաջը դրած,
ձեռքին էլ մի մեծ շերեփ. ճաշ էր ուտում:

Պառաւի տղան կանչեց.

«Վիշապ-վիշապ, դուրս արի,
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կռիւ բռնենք»:

Զատ ուրախացաւ վիշապը, որ մի խեղճ աղամորդի
իր ոտովն եկել է իրան դուռը և, առանց տեղիցը շար-
ժուելու, ներսից պատասխան տուեց.

«Օ՛տարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կըտրատոււմ է.
Բոլոր մարմինս երկիւղից,
Ոտն ու ձեռս դողում է.
Աղաչում եմ, ինձ խղճա՛
Մի սպանիր շարաշար,
Մտիւր, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տան»:

Ճանապարհորդը խաբուեցաւ և միամիտ ներս մտաւ
վիշապի սենեակը: Վիշապը բռնեց նրա վզակոթից և,
նեղքնատան դուռը բանալով, ցած գլորեց: «Գնա՛, երգիւր
այդտեղ մի առժամանակ, ասաց վիշապը. ես դեռս մի
քանի օրուայ պաշար ունիմ ուտելու»:

II. Միւս առաւօտ վիշապը լսեց, որ մի ուրիշ մարդ էլ ծեծում է նրա դուռը և կանչում.

«Վիշապ-վիշապ, դճւրս արի,
Միմեանց հետ կուի անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ բռնենք»:

«Այս ինչ բախտաւորութիւն է, մտածեց վիշապը. երբէք չի պատահել, որ մարդիկ իրանց ոտով իմ դուռը գան, իսկ հիմա մէկի տեղակ երկուսն են զալիս»:

Վիշապը պատասխանեց.

«Օտարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կտրատում է.
Բոլոր մարմինս երկիւղից,
Ոտն ու ձեռքս դողում է.
Աղաչում եմ, ինձ խղճս՝
Մի սպանիր չարաչար,
Մտիւր, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տանք»:

Անծանօթը հպարտ-հպարտ ներս մտաւ: Վիշապն ուղարկեց նրան իր եղբօր մօտ:

III. Անցնում է մի քանի ժամանակ. մեր հովուի մօտ գալիս է մի մարդ. մի զարմանալի կիսլանջ մարդ, և հարցնում է, թէ այս ճանապարհով երկու օտարական չեն անցկացել: Հովիւը պատմում է, որ երկու անցւորական, իր խրատին չլսելով, գնացին դէպի մեծ վիշապի կացարանը, որ ինչ է, նրան սպանեն և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեն, բայց, աւելացրեց հովիւը, նրանք արդէն վիշապին զոհ կըլինին եղած:

Գէս-մէջքանի, մի-կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Այդ անցւորականներն իմ մեծ եղբայրներս էին. այժմ ես գնում եմ, որ նրանց վրէժն առնեմ»:

Բարի հովիւը ժպտաց և երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վրդով
Խնչ շահուեցան նըրանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»:

Այնուհետև հովիւը Կիսլանջին էլ առաջարկեց իր պայմանը. կթեց այծերը, կովկիթը կաթնով լցրեց, բրթեց և զրեց Կիսլանջի առաջ, իսկ ինքը հեծաւ այծերից մինը և սկսեց պտտել հօտի շուրջը: Որքան զարմացաւ հովիւը, երբ, վերագստնալով Կիսլանջի մօտ, տեսաւ՝ որ նա կերել-պրծել է և կովկիթն էլ լպստում է:

«Քսան տարի հովիւ եմ,
Չատ մարդիկ եմ ես տեսել,
Չատ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ վրցել.
Բայց այսպիսի մի զարմանք
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել»:
«Գնա, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Չար վիշապին սպանել,
Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Առաջ գնաց մեր Կիսլանջը և պատահեցաւ ուղտապանին.

— Բարի աջողում. ուղտապանն եղբայր, այս ճանապարհով երկու օտարական չեն անցկացել:

— Անց են կացել, պատասխանեց ուղտապանը. ողորմելիքը գնում էին մեծ վիշապին սպանելու, բայց չէին իմանում, որ իրանց պէս հարիւրաւոր մարդիկ գնացել են և չեն վերադարձել:

Կէս-մէջքանի, մի-կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Դրանք եղբայրներս էին. այժմ ես կըգնամ և նրանց արեան վրէժը կառնեմ»:

— Օհօ, բացազանչեց ուղտապանը.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Հայն թիկունքով, հաստ վրդով
Ի՞նչ շահուեցան նրանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ի՞նչ շահուիս»:

Այնուհետև ուղտապանն էլ առաջարկեց Կիսլանջին իր պայմանը. մէկ ուղտ բերեց, կանգնացրեց Կիսլանջի մօտ և առաջարկեց, որ նրա վրայ փորձէ իր ուժը: Կիսլանջն այնպէս փչեց, որ ուղտը հինգ գազ յետ ու յետ գնաց ու վէր ընկաւ:

Ուղտապանը զարմացաւ և ասաց.

«Չատ տարի է ուղտապան,
Չատ մարդիկ եմ ես տեսել,
Չատ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ գցել,
Բայց այսպիսի մի զարմանք
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել:
Գնա՛, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Չար վիշապին սպանել,
Փողն ու դանձր վեր առնել»:

Գնաց մեր Կիսլանջ բարեկամը, վիշապի տուն հասաւ, դուռը ծեծեց և կանչեց.

«Մարդակեր վիշապ, գաղան ամենի,
Հերիք անպատիժ մատնես մեզ մահի.
Հընչեց քո ժամը՝ ժամ օրհասական.
Ես վերջ պիտո՛ղ զընեմ կեանքիդ անպիտան»:

Չարմացաւ վիշապը այս յանդուգն խօսքերի վրայ, բայց ուզեց Կիսլանջին էլ խաբելով ներս կանչել:

«Ո՛վ ես դու, տէր իմ, մարդ ես, թէ վիշապ.
Չայնրդ է ուժգին, խօսքերդ սարսափ.
Բայց ով էլ լինիս, պատրաստ եմ ահա՝—
Բաւ է որ կամիս— դու տէր, ես ծառայ»:

Խելօք Կիսլանջը չխաբուեցաւ և նորից կանչեց.

«Խարդախ ձեերով շատ մարդ ես խաբել,
Չատին ներս տարել, մորթել ու լափել.

Բայց էլ հերիք է՝ պէտք է որ դուրս գաս.
Դուռըս վրկայ, պիտո՛ լինիս մաս մաս»:

Բարկացաւ վիշապը և կատաղած դուրս վազեց, որ յանդուգն մարդու մեծ պատսուռ ականջը թողի: Բայց գլուխը դուրս հանեց թէ չէ, Կիսլանջի լղրանոց թուրը պսպրդաց և վիշապի գլուխը երկու կէս եղաւ: Սարի նման գազանը վէր ընկաւ, սատկեց: Կիսլանջը ներս մտաւ վիշապի բնակարանը, պտտեց բոլոր սենեակները, ամեն քունջ ու պուճախ նայեց, բայց եղբայրներին չգտաւ: Երկիւղը պտտեց բարի Կիսլանջի սիրտը՝ մի գուցէ չար գազանն արդէն լափել է նրանց: Կիսլանջն սկսեց ձայն տալ, կանչել: Այդ ժամանակ ոտների տակից մի խուլ հառաչանք լսեց: Յած նայեց և յատակի վրայ դռան պէս մի բան տեսաւ. շտապով բարձրացրեց այդ դուռը, ականջ դրեց և պարզ կերպով լսեց եղբայրների ձայնը, որոնք օգնութիւն էին կանչում: Կիսլանջը ցած թռաւ իսկոյն և յայտնեց եղբայրներին, որ սպանել է գազանին: Նրանք իրար փաթաթուեցան, մէկ-մէկու համբուրեցին և ճաշեցին միասին: Ճաշելուց յետոյ բոլոր տունը պտտեցին, ման եկան և մառանի յատակի տակ մի հոր գտան. սա գազանի խազնահորն էր: Կիսլանջի կոնատակերից թոկ կապեցին և ցած թողեցին հորը: Հորի մէջ անթիւ ոսկի կար: Կիսլանջը առաջ մեծ եղբօր պարկը լցրեց, դուրս քաշել տուեց, յետոյ երկրորդինը և յետոյ իրանը: Երբոր ոսկով լիքը պարկերը դուրս էին հանած, Կիսլանջը կանչեց, որ թոկը ցած թողնեն, մէջքիցը կապի ու իրան էլ դուրս քաշեն. կանչեց Կիսլանջը, ձայն տուեց... պատասխան չկայ, մարդ չկայ...

Կիսլանջի եղբայրները թողեցին իրանց ազատողին հորի մէջ, վեր առան ոսկով լիքը պարկերը և ճանապարհ ընկան դէպի տուն: Բայց Կիսլանջը հորի մէջ չմեռաւ. նա ոտնատեղեր շինեց հորի պատերի վրայ և, շատ չարշար-

ւելուց յետոյ, դուրս եկաւ: Ոսկով լիքը պարկը դրած էր հորի մօտ: Կիսլանջը շալակեց պարկը և շտապեց, որ եղբայրներին հասնի: Գնաց, տեսաւ, որ նրանք պարկել են մի ծառի տակ ու քնել: Կամաց-կամաց, մօտեցաւ, զգուշութեամբ վեր առաւ նրանց պարկերը, տարաւ թափեց միջի ոսկին մի ապահով տեղ, մանր խճաքարով լցրեց պարկերը և բերեց իրանց առաջուայ տեղը դրեց ու ինքը թաղկացաւ: Եղբայրները վեր կացան, վեր առան պարկերը և ճանապարհ ընկան դէպի տուն: Կիսլանջն էլ գնում էր նրանց յետևից: Երբոր մեր ապերախտները տուն հասան, դուռը ծծեցին և ստացին:

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց... վիշապին սպանեցինք, նրա ոսկին պարկերով շալակած այստեղ բերինք»:

Պառաւր ոսկու ձայնը որ լսեց, ուրախ-ուրախ դուրս վազեց, որդեկերանցը համբուրեց, յետոյ շտապեց, մեծ տաշտը բերեց և ինչ դատարկեց՝ խիճ: Եղբայրները փայտի պէս սառած մնացին: Այդ ընդմէջին հերթիցը մէկը ձայն տուեց:

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց...»

Վիշապին սպանեցի,

նրա ձեռքից ես դրանք:

Ողջ ու առողջ փրկեցի:

Բայց դրանք ինձ խաբեցին՝

Ուղեւոր ինձ սպանել:

Հորի մէջը թողեցին:

Այլ Աստուած էր օգնական:

Ինձ այն հորից ազատեց,

Դրանց պատիժն էլ տուեց...

Պարկերը խիճով լցրեց:

Յակայն դրանց, մայր, ներիք,

Եւ տանից մի դուրս անիրք:

Մայրը գրկեց բարեսիրտ ու մեծահոգի Կիսլանջին և նրա համար ձուլածիկ արեց:

I. Թառաջաբան	I—V	21. Աղուէսն ու ճագարը	33
II. Առաջին շրջան—Այբբենարան	1—18	22. Բոյսեր	»
III. Գրչագիր	Այբբենարան	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	35
IV. Երկրորդ շրջան	Հորս երես	23. Մանուշակ*	»
1. Դասական առարկաներ և խաղալիք	19	24. Յորեն և գարի	»
» Դրանք վարժութիւն, Առածներ, Հանելուկներ	20	25. Անձրի*	36
2. Դասատուն	»	26. Հանքեր	»
3. Հրաւէր*	»	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	37
4. Զոկ-ձոկ և միասին	21	27. Ոսկին և երկաթը	»
5. Ուտելիք և խմելիք	»	28. Մարդ	38
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	22	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»
6. Հաց և ջուր	»	29. Վախկոտ Յովհաննէսը	39
7. Աքաղաղ*	23	30. Երեկոյեան աղօթք*	»
8. Աղօթք	»	31. Ձեռներէի, ոտներէի և բնի մասերը	40
9. Հիմութիւններ, նաւեր, կառքեր	24	32. Երկու հովիւ	»
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»	23. Զին*	41
10. Մեր տունը	25	34. Համբերութիւնը կեանք է	»
11. Նապաստակ*	»	35. Աչքի, բերանի, դաստակի մասերը	42
12. Գործիք և սարք	26	» Վարժութիւններ, Հանելուկներ, Առածներ	43
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»	36. Երկու և մի	»
13. Մեր ընտանիքը	27	37. Ծոյլը և ջանասէրը	»
14. Առաւօտեան աղօթք*	»	38. Որբի պահողն Աստուած է*	44
15. Կարասիք և ամաններ	28	39. Հինգ զգայարանք	»
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	»	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկ	45
16. Աթոռ և գաւաթ	29	40. Կաղն ու կոյրը	»
17. Արև*	»	41. Առաւօտ*	»
18. Կենդանիներ	30	42. Ոչխար	»
» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկներ	31	43. Մարդիկ, կենդանիներ, բոյսեր, հանքեր	46
19. Երկու քրդաղաղ	32	» Վարժութիւններ, Առածներ, Հանելուկ	»
20. Պառաւն ու այծը*	»	44. Պտակներ*	47
		45. Մեղունք	48

46. Մեղու*	49	68. Կատուն ու մուկը	63
47. Օրուայ մասերը, տարուայ կղանակները	»	69. Փիսո*	64
» Վարժութիւններ, Առածներ	50	70. Կաղնի ծառը և եղէգը	»
48. Կիրականմուտ*	51	71. Քրոջ խնորրուածքը	65
49. Երբ է լինում	»	72. Ողնին և օձը	»
» Զին*	52	73. Գող աղուէս*	66
50. Ամիսներ	»	74. Ոչխարը և գայլը	67
51. Մայիս*	53	75. Գառնուկ	»
52. Հանելուկ	»	76. Կթի կով	68
53. Տօներ	54	77. Խրատ	»
54—55. Նուրին և ձօլին*	»	78. Փիղ և քոթոթ	69
56—57. Ճշանակ և Ս. Սարգսի երգը*	55	79. Տղայոց աղօթք*	»
58. Ծննդեան երգ*	56	80. Խնդիր առական	70
59. Չորս ցանկութիւն	»	81. Ուսումնարան	»
60. Տէրունական աղօթք	58	82. Մեղու և ճանճ	»
V. Երրորդ շրջան		83. Մեղուն ու ճանճը	72
61. Ագահ շուն	59	84. Օձը	»
62. Էշն ու շունը	»	85. Նոյեմբերին*	73
63. Արև*	60	86. Ողնին և գայլը	»
64. Սագն ու բաղը	61	87. Մանուկները և թռչնակը*	74
65. Բաղիկ*	62	88. Ուլերն ու գայլը	75
66. Հալը և ձագը	»	89. Գառն ու մայրը*	»
67. Առաւօտ*	63	90. Արջի թաթը	77
		91. Կիսլանջի պատմութիւնը	78

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երես

- «20»—I. Փետուրէ գրիչ. II. Հօլ (բզգան):
 «22»—I. Չու. II. Հուր, գետ:
 «24»—I. Մեղրահաց (բճիճ): II. Կառքի անիւները:
 «26»—I. Հրացան: II. Թուր, դաշոյն:
 «28»—I. Սեղան:—II. Հեշտտեղ (սամավար):
 «32»—I. Կրիայ:—II. Փիղ:
 «35»—I. Թուզը:—II. Հացահատիկներ:—III. Նուշ:
 «37»—I. Ոսկի և արծաթ:—III. Ոսկի:
 «38»—I. Բերան, ականջներ, աչքեր:—II. Քիթ:
 «43»—I. Բերան և ատամներ:—II. Ձեռներ, ոտներ, մատներ:
 «42»—I. Կարգալ-գրել:
 «47»—I. Մարդը՝ մանկական, այրական և զառամեալ հասակում:
 «50»—I. Արեգակ:
 «54»—I. ձրագ և ճրագակալ:—II. Մոմ:

2013

4537

«Ազգային գրադարան»

NL0062658

